

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

Curtea Europeană a Drepturilor Omului

Ghid privind jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului

---

Dreptul Uniunii Europene în jurisprudența Curții

Actualizat la 31 august 2022

Întocmit de Grefă. Nu obligă Curtea.

Invităm editorii sau organizațiile care doresc să traducă și/sau să reproducă integral sau parțial acest document, în format tipărit sau electronic, să contacteze Publishing@echr.coe.int pentru a se informa cu privire la procedura de autorizare.

Pentru informații privind traducerea în curs de realizare ale ghidurilor de jurisprudență, vă rugăm consultați documentul [Traduceri în curs](#).

Textul original al acestui ghid este redactat în limba franceză. A fost finalizat la 31 august 2022. Ghidul va fi actualizat periodic și poate suferi modificări de formă.

Ghidurile de jurisprudență pot fi descărcate de la adresa <https://ks.echr.coe.int>. Pentru informații actualizate despre publicații, vă rugăm să accesați contul de Twitter al Curții https://twitter.com/ECHR_CEDH.

Prezenta traducere este publicată cu acordul Consiliului Europei și al Curții Europene a Drepturilor Omului și reprezintă responsabilitatea exclusivă a Institutului European din România

© Consiliul Europei/Curtea Europeană a Drepturilor Omului, 2022

Cuprins

În atenția cititorilor.....	5
Introducere.....	6
I. Sfera de aplicare a controlului efectuat de Curte cu privire la măsurile referitoare la dreptul Uniunii Europene.....	6
A. Lipsa de competență a Curții pentru a examina cereri îndreptate împotriva Uniunii Europene, a actelor și instituțiilor acesteia	7
B. Responsabilitatea statelor în raport cu legislația primară a UE	7
C. Examinarea măsurilor naționale de punere în aplicare a dreptului UE: prezumția de protecție echivalentă.....	8
1. Principiul	8
2. Condiții de aplicare	9
a. Lipsa marjei de manevră pentru autoritățile naționale.....	9
b. Utilizarea întregului potențial al mecanismului de control prevăzut de dreptul UE....	11
3. În cazul în care protecția nu a fost vădit deficitară în circumstanțele cauzei.....	11
4. Consecința aplicării prezumției de protecție echivalentă	12
D. Examinarea măsurilor naționale de aplicare a dreptului UE în lipsa unei prezumții de protecție echivalentă.....	12
E. Exemple de control efectuat de Curte cu privire la măsurile naționale de aplicare a dreptului Uniunii Europene	13
1. Returnarea solicitanților de azil dintr-un stat membru al UE în altul.....	13
2. Mecanisme de recunoaștere reciprocă: cooperare judiciară între statele membre ale UE în materie civilă și penală.....	13
a. Executarea unei hotărâri pronunțate în cadrul Uniunii Europene	14
b. Mandatul european de arestare	15
i. Art. 2 din Convenție și obligațiile pozitive	15
ii. Art. 3 din Convenție	15
iii. Art. 5 § 1 din Convenție	16
iv. Art. 6 din Convenție	17
v. Art. 8 din Convenție	17
c. Încredințarea copiilor și deplasarea lor ilicită de către un părinte	17
3. Secretul profesional al avocatului.....	18
4. Interzicerea anumitor activități comerciale.....	18
5. Aplicarea sechestrului asupra bunurilor mobile.....	19
II. Interacțiunea dintre procedurile în fața CJUE și Convenție	20
A. Probleme de admisibilitate.....	20
1. Procedura în fața CJUE și epuizarea căilor de atac interne	20
2. Proceduri pendinte	20
B. Cu privire la obligația de motivare a refuzului de a solicita CJUE să pronunțe o hotărâre preliminară	21
C. Aprecierea caracterului rezonabil al duratei procedurii interne în urma sesizării CJUE cu o cerere de pronunțare a unei hotărâri preliminare.....	23
D. Refuzul CJUE de a permite părților să răspundă la concluziile avocatului general	23

III. Trimiteri la dreptul Uniunii Europene în jurisprudența Curții.....	24
A. Considerații generale.....	24
B. Azil și imigrație.....	26
C. Proces echitabil și cale de atac efectivă.....	28
1. Domeniul de aplicare al art. 6 din Convenție.....	28
2. Dreptul de acces la o instanță.....	29
3. Caracterul echitabil al proceselor.....	29
4. Dreptul la apărare.....	30
D. Viața privată și de familie și protecția corespondenței.....	31
1. Viața privată și protecția datelor.....	31
2. Viața de familie.....	32
E. Libertatea de exprimare.....	32
F. Libertatea de întrunire și de asociere.....	33
G. Egalitatea de tratament și interzicerea discriminării.....	34
H. Dreptul la respectarea bunurilor.....	35
I. Alegerile pentru Parlamentul European.....	36
J. Principiul <i>ne bis in idem</i>	38
K. Alte chestiuni.....	39
Lista cauzelor citate.....	41

În atenția cititorilor

Prezentul ghid face parte din seria Ghiduri privind jurisprudența, publicată de Curtea Europeană a Drepturilor Omului (denumită în continuare „Curtea”, „Curtea Europeană” sau „Curtea de la Strasbourg”), cu scopul de a informa practicienii din domeniul dreptului cu privire la hotărârile și deciziile fundamentale pronunțate de aceasta. Acest ghid analizează și sintetizează jurisprudența Curții privind dreptul Uniunii Europene. Trebuie să fie citit în coroborare cu ghidurile privind jurisprudența, elaborate pe articole, la care face trimitere în mod sistematic.

Jurisprudența citată a fost selectată dintre hotărârile și deciziile de principiu, importante și/sau recente*.

Hotărârile și deciziile Curții nu numai că soluționează cauzele cu care aceasta a fost sesizată, ci servesc, de asemenea, în sens mai larg, pentru a clarifica, a proteja și a dezvolta normele Convenției; astfel, acestea contribuie la respectarea de către state a angajamentelor pe care și le-au asumat în calitate de părți contractante [*Irlanda împotriva Regatului Unit*, 1978, pct. 154 și, mai recent, *Jeronovičs împotriva Letoniei* (MC), 2016, pct. 109].

Scopul sistemului instituit de Convenție este să soluționeze probleme care țin de politici publice în interesul general, ridicând astfel standardele de protecție a drepturilor omului și extinzând jurisprudența la întreaga comunitate a statelor care sunt părți la Convenție [*Konstantin Markin împotriva Rusiei* (MC), 2012, pct. 89].

Astfel, Curtea a subliniat rolul Convenției ca „instrument constituțional al ordinii publice europene” în domeniul drepturilor omului [*Bosphorus Hava Yolları Turizm ve Ticaret Anonim Şirketi împotriva Irlandei* (MC), 2005, pct. 156, și mai recent, *N.D. și N.T. împotriva Spaniei* (MC), 2020, pct. 110].

Protocolul nr. 15 la Convenție a introdus recent principiul subsidiarității în preambulul Convenției. Acest principiu „impune o răspundere comună a statelor părți și a Curții” în ceea ce privește protecția drepturilor omului, iar autoritățile și instanțele naționale trebuie să interpreteze și să aplice dreptul național într-un mod care să asigure efectul deplin al drepturilor și libertăților definite în Convenție și în Protocoalele la aceasta [*Grzeđa împotriva Poloniei* (MC), 2022, pct. 324].

---

* Hyperlinkurile către cauzele citate în versiunea electronică a ghidului direcționează cititorul către textul în limba engleză și/sau franceză (cele două limbi oficiale ale Curții) al hotărârilor și deciziilor pronunțate de Curte și al deciziilor și rapoartelor fostei Comisii Europene a Drepturilor Omului („Comisia”). Dacă nu se specifică altfel, trimiterea este la o hotărâre pe fond, pronunțată de o cameră a Curții. Abrevierea „(dec.)” arată că citatul este dintr-o decizie a Curții, iar mențiunea „(MC)” arată că respectiva cauză a fost examinată de Marea Cameră. Hotărârile Camerei care nu sunt definitive la data publicării prezentei actualizări sunt marcate cu un asterisc (*).

Introducere

1. Prezentul ghid a fost conceput ca instrument de referință pentru jurisprudența Curții privind dreptul Uniunii Europene. Acesta este împărțit în trei capitole, care corespund diferitelor probleme juridice ridicate în fața Curții în materie. Face trimitere la jurisprudența relevantă în loc să o reproducă ori să o comenteze. În special, ori de câte ori este posibil, acesta face trimitere la hotărârile și deciziile recente în care sunt rezumate principiile aplicabile.

2. 27 dintre statele părți la Convenție sunt totodată state membre ale Uniunii Europene¹ și au transferat anumite competențe organizației internaționale respective. Uniunea Europeană nu este parte la Convenție. Prin urmare, normele și măsurile adoptate de instituțiile sale nu pot fi contestate în sine în fața Curții. Totuși, Curtea primește periodic cereri care privesc direct sau indirect acte ale Uniunii Europene sau măsuri naționale de punere în aplicare a dreptului Uniunii Europene.

3. Prin urmare, ghidul urmărește să clarifice modul în care Curtea examinează astfel de cereri (Capitolul 1). Se examinează, de asemenea, răspunsul Curții la problemele cu care a fost sesizată cu privire la proceduri în fața Curții de Justiție a Uniunii Europene („CJUE”) (Capitolul 2) și se analizează într-un sens mai larg chestiunile și cauzele în contextul cărora Curtea s-a raportat la dreptul Uniunii Europene în motivarea sa (Capitolul 3).

I. Sfera de aplicare a controlului efectuat de Curte cu privire la măsurile referitoare la dreptul Uniunii Europene

Art. 1 din Convenție

„Înaltele părți contractante recunosc oricărei persoane aflate sub jurisdicția lor drepturile și libertățile definite în titlul I al prezentei convenții.”

Art. 35 din Convenție

„[...]”

3. „Curtea declară inadmisibilă orice cerere individuală introdusă în aplicarea art. 34, atunci când ea consideră că:

a) ea este incompatibilă cu dispozițiile convenției sau ale protocoalelor sale, în mod vădit nefondată, sau abuzivă; [...]

4. Curtea respinge orice cerere pe care o consideră inadmisibilă în aplicarea prezentului articol. Ea poate proceda astfel în orice stadiu al procedurii.”

---

¹ Anterior intrării în vigoare a Tratatului de la Lisabona la 1 decembrie 2009, organizația era cunoscută sub denumirea de Comunitățile Europene (CE), iar trimerile se făceau la dreptul comunitar și la Curtea de Justiție a Comunităților Europene (CJCE). În prezent, trimerile se fac la Uniunea Europeană (UE), dreptul Uniunii Europene și Curtea de Justiție a Uniunii Europene (CJUE). Pentru a ușura lectura, în ghid se folosește numai terminologia actuală, chiar și în cauzele anterioare Tratatului de la Lisabona.

A. Lipsa de competență a Curții pentru a examina cereri îndreptate împotriva Uniunii Europene, a actelor și instituțiilor acesteia

4. În [Ghid practic cu privire la condițiile de admisibilitate](#) sunt expuse principiile privind competența *ratione personae* a Curții, în special cele privind posibila răspundere a statelor părți ca urmare a actelor sau omisiunilor legate de apartenența lor la o organizație internațională.

5. Potrivit acestor principii, întrucât Uniunea Europeană nu este parte la Convenție, aceasta nu este ea însăși răspunzătoare în temeiul Convenției pentru procedurile urmate sau deciziile adoptate de organele sale [*Confédération française démocratique du travail împotriva Comunităților Europene*, decizia Comisiei, 1978; *M. & Co. împotriva Republicii Federale Germania*, decizia Comisiei, 1990; *Matthews împotriva Regatului Unit* (MC), 1999, pct. 32]. Prin urmare, cererile introduse direct împotriva Uniunii Europene și a instituțiilor acesteia sunt declarate inadmisibile ca fiind incompatibile *ratione personae* cu Convenția [*Coöperatieve Producentenorganisatie van de Nederlandse Kokkelvisserij U.A. împotriva Țărilor de Jos* (dec.), 2009; *Lechouritou și alții împotriva Germaniei și a altor 26 de state membre ale Uniunii Europene* (dec.) [comitet], 2012].

6. În mod similar, într-o cauză având ca obiect pretinse încălcări ale Convenției ca urmare a concedierii unui funcționar al Comisiei Europene, Curtea a constatat că reclamantul nu se afla sub jurisdicția statelor pârâte în sensul art. 1 din Convenție. Aceasta a observat că numai organele Uniunii au examinat litigiul dintre reclamant și Comisia Europeană, că niciunul dintre statele în discuție nu intervenise, direct sau indirect, în niciun stadiu al litigiului și că niciun act sau omisiune din partea statelor respective sau a autorităților acestora nu era de natură să angajeze răspunderea acestora în temeiul Convenției. Curtea a statuat că pretinsele încălcări ale Convenției nu puteau fi atribuite statelor respective și a declarat cererea inadmisibilă ca fiind incompatibilă *ratione personae* cu Convenția [*Connolly împotriva a 15 state membre ale Uniunii Europene* (dec.), 2008; a se vedea, de asemenea, *Andreasen împotriva Regatului Unit și a altor 26 de state membre ale Uniunii Europene* (dec.) [comitet], 2015, pct. 71-72].

7. În cauza *Segi și Gestoras Pro-Amnistía și alții împotriva Germaniei, Austriei, Belgiei, Danemarcei, Spaniei, Finlandei, Franței, Greciei, Irlandei, Italiei, Luxemburgului, Țărilor de Jos, Portugaliei, Regatului Unit și Suediei* (dec.), 2002, două asociații și purtătorul lor de cuvânt s-au plâns de două poziții comune adoptate de Consiliul Uniunii Europene privind combaterea terorismului. Curtea a declarat cererea inadmisibilă, constatând că reclamantii nu puteau pretinde calitatea de victime ale unei încălcări a Convenției în sensul art. 34 din Convenție. Curtea a considerat că prima poziție comună nu era direct aplicabilă în statele membre și nu putea constitui baza directă pentru nicio procedură penală sau administrativă împotriva unor persoane particulare, mai ales că nu menționa o anumită organizație sau persoană. În ceea ce privește a doua poziție comună contestată de reclamantii, Curtea a constatat că aceasta nu conținea decât o obligație de cooperare a statelor membre, care nu era îndreptată împotriva persoanelor particulare și nu le afecta în mod direct. În opinia Curții, simpla includere pe lista „grupurilor sau entităților implicate în acte de terorism” constituia o legătură mult prea slabă pentru a justifica aplicarea Convenției.

B. Responsabilitatea statelor în raport cu legislația primară a UE

8. Statele rămân, în principiu, responsabile în ceea ce privește legislația primară a Uniunii Europene [*Matthews împotriva Regatului Unit* (MC), 1999, pct. 33].

9. Cauza sus-menționată a avut ca obiect imposibilitatea reclamantului, rezident în Gibraltar, de a se înregistra pentru a vota la alegerile pentru Parlamentul European din 1994. Curtea a constatat că, atunci când s-a decis alegerea reprezentanților în Parlamentul European prin vot universal direct, s-a

precizat că Regatul Unit va aplica dispoziția relevantă numai în Regatul Unit, deci nu și în Gibraltar. Totuși, în opinia Curții, odată cu extinderea competențelor Parlamentului European în temeiul Tratatului de la Maastricht, Regatul Unit ar fi trebuit să își modifice legislația pentru a garanta dreptul la alegeri libere în Gibraltar. Regatul Unit a aderat liber la Tratatul de la Maastricht; prin urmare, împreună cu celelalte părți la tratatul respectiv, era responsabil *ratione materiae* în temeiul Convenției pentru efectele acestuia.

C. Examinarea măsurilor naționale de punere în aplicare a dreptului UE: prezumția de protecție echivalentă

10. Cererile îndreptate împotriva statelor membre cu privire la punerea în aplicare de către acestea a dreptului UE nu sunt, în principiu, incompatibile *ratione personae* cu Convenția [*Bosphorus Hava Yolları Turizm ve Ticaret Anonim Şirketi împotriva Irlandei* (MC), 2005, pct. 137; *Michaud împotriva Franței*, 2012, pct. 102; *Avotiņš împotriva Letoniei* (MC), 2016, pct. 101].

11. Totuși, Curtea nu are competență să aplice dreptul Uniunii Europene ori să examineze compatibilitatea unei măsuri sau a unei decizii naționale cu dreptul UE [*Jeunesse împotriva Țărilor de Jos* (MC), 2014, pct. 110; *K.I. împotriva Franței*, 2021, pct. 123; a se vedea, de asemenea, în mod similar, *Parti nationaliste basque – Organisation régionale d’Iparralde împotriva Franței*, 2007, pct. 48; *Avotiņš împotriva Letoniei* (MC), 2016, pct. 100] ori să se pronunțe cu privire la interpretarea dreptului UE de către CJUE [*Lechouritou și alții împotriva Germaniei și a altor 26 de state membre ale Uniunii Europene* (dec.) [comitet], 2012]. Autoritățile naționale, în special instanțele de judecată, sunt cele cărora le revine în primul rând sarcina de a interpreta și a aplica dreptul național, dacă este necesar, în conformitate cu dreptul UE. Rolul Curții se limitează la a verifica dacă efectele unei astfel de decizii într-un caz concret sunt compatibile cu Convenția (*K.I. împotriva Franței*, 2021, pct. 123).

1. Principiul

12. Deși Convenția nu interzice părților contractante să transfere puterea suverană unei organizații internaționale (inclusiv uneia supranaționale) pentru a continua cooperarea în anumite domenii de activitate, statele părți rămân totuși responsabile în temeiul art. 1 din Convenție pentru toate actele și omisiunile organelor lor, inclusiv cele care decurg din necesitatea respectării obligațiilor legale internaționale [*Bosphorus Hava Yolları Turizm ve Ticaret Anonim Şirketi* *Bosphorus Hava Yolları Turizm ve Ticaret Anonim Şirketi împotriva Irlandei* (MC), 2005, pct. 153].

13. Totuși, măsurile luate de stat în conformitate cu aceste obligații legale sunt justificate atât timp cât se consideră că organizația relevantă protejează drepturile fundamentale într-un mod care poate fi considerat cel puțin echivalent cu protecția conferită de Convenție. Prin „echivalent”, Curtea înțelege „comparabil” [*Bosphorus Hava Yolları Turizm ve Ticaret Anonim Şirketi împotriva Irlandei* (MC), 2005, pct. 155; a se vedea de asemenea, în ceea ce privește originea acestei noțiuni, *M. & Co. împotriva Republicii Federale Germania*, decizia Comisiei, 1990]. Orice astfel de constatare a „echivalenței” poate fi supusă examinării în lumina oricărei modificări relevante a protecției drepturilor fundamentale [*Avotiņš împotriva Letoniei* (MC), 2016, pct. 101].

14. Dacă se consideră că o astfel de protecție echivalentă este asigurată de organizație, prezumția va fi că un stat respectă cerințele Convenției atunci când nu face altceva decât să pună în aplicare obligațiile legale care decurg din calitatea sa de membru al organizației. Totuși, orice astfel de prezumție poate fi răsturnată dacă, în circumstanțele unei anumite cauze, se consideră că protecția drepturilor Convenției a fost vădit deficitară [*Bosphorus Hava Yolları Turizm ve Ticaret Anonim Şirketi împotriva Irlandei* (MC), 2005, pct. 156].

15. Această prezumție de protecție echivalentă are ca scop, în special, să se asigure că un stat parte nu se confruntă cu o dilemă atunci când este obligat să se prevaleze de obligațiile legale care îi revin ca urmare a apartenenței sale la o organizație internațională căreia i-a transferat o parte din

suveranitatea sa, pentru a justifica acțiunile sau omisiunile sale care decurg din această calitate de membru în raport cu Convenția. De asemenea, aceasta servește la stabilirea cazurilor în care Curtea poate, în interesul cooperării internaționale, să reducă intensitatea rolului său de control, astfel cum îi este conferit prin art. 19 din Convenție, în ceea ce privește respectarea de către statele părți a angajamentelor lor care decurg din Convenție. Din aceste obiective rezultă că Curtea va accepta un astfel de demers numai în cazul în care drepturile și garanțiile pe care le protejează beneficiază de o protecție comparabilă cu cea conferită de Curte însăși (*Michaud împotriva Franței*, 2012, pct. 104).

16. Astfel, în contextul fostului „prim pilon” al Uniunii Europene, Curtea a statuat că protecția drepturilor fundamentale conferită de ordinea juridică a Uniunii Europene este, în principiu, echivalentă cu cea prevăzută de Convenție. Ajungând la această concluzie, Curtea a constatat, pe de o parte, că Uniunea Europeană oferă o protecție echivalentă a garanțiilor materiale. În această privință, Curtea a ținut seama în special de dispozițiile articolului 52 alineatul (3) din Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene, potrivit cărora, în măsura în care drepturile cuprinse în cartă corespund unor drepturi garantate prin Convenție, înțelesul și întinderea lor sunt aceleași, fără a aduce atingere posibilității ca dreptul Uniunii Europene să confere o protecție mai largă. Pentru a examina dacă, în cauza dedusă judecătii, poate totuși să considere că protecția conferită de dreptul Uniunii Europene este echivalentă cu cea pe care o prevede Convenția, Curtea ține seama de importanța respectării normei prevăzute la articolul 52 alineatul (3) din cartă [*Bosphorus Hava Yollari Turizm ve Ticaret Anonim Şirketi împotriva Irlandei* (MC), 2005, pct. 159-165; *Avotiņš împotriva Letoniei* (MC), 2016, pct. 102-103]. Acest raționament a fost aplicat altor chestiuni care, în momentul relevant, se încadrau în domeniul celorlalți doi piloni ai Uniunii Europene (a se vedea, în ceea ce privește mandatul european de arestare, care se încadrează în al treilea pilon, *Pirozzi împotriva Belgiei*, 2018, pct. 62).

În al doilea rând, Curtea a recunoscut că mecanismul de control al respectării drepturilor fundamentale prevăzut de dreptul Uniunii Europene, în măsura în care s-a valorificat întregul său potențial, conferă totodată o protecție comparabilă cu cea prevăzută de Convenție. Cu privire la acest aspect, Curtea a acordat o importanță considerabilă rolului și competențelor CJUE, în pofida faptului că accesul persoanelor la această instanță este mult mai limitat decât accesul la Curte în temeiul art. 34 din Convenție [*Bosphorus Hava Yollari Turizm ve Ticaret Anonim Şirketi împotriva Irlandei* (MC), 2005, pct. 160-165; *Michaud împotriva Franței*, 2012, pct. 106-111; *Avotiņš împotriva Letoniei* (MC), 2016, pct. 104].

2. Condiții de aplicare

17. Aplicarea prezumției de protecție echivalentă în sistemul juridic al Uniunii Europene se supune unui set de două condiții cumulative, respectiv absența oricărei marje de manevră din partea autorităților naționale și utilizarea întregului potențial al mecanismului de supraveghere prevăzut de legislația UE [*Avotiņš împotriva Letoniei* (MC), 2016, pct. 105].

a. Lipsa marjei de manevră pentru autoritățile naționale

18. Presupusa ingerință în exercitarea unui drept protejat de Convenție trebuie să facă parte dintr-o obligație legală internațională pentru statul pârât, cu excluderea oricărei puteri discreționare sau marje de manevră din partea autorităților naționale [*Avotiņš împotriva Letoniei* (MC), 2016, pct. 105].

19. Problema dacă autoritatea sau instanța respectivă dispune de o marjă de apreciere va depinde de circumstanțele cauzei și trebuie să fie examinată de Curte de la caz la caz.

20. *Punerea în aplicare a unui regulament.* În cazul în care este vorba despre respectarea de către autoritatea națională a unui regulament, Curtea a observat că regulamentele sunt general aplicabile și obligatorii în toate elementele lor. Acestea se aplică direct, ceea ce înseamnă că nu este necesară nicio normă de punere în aplicare [*Bosphorus Hava Yollari Turizm ve Ticaret Anonim Şirketi împotriva*

Irlandei (MC), 2005, pct. 145]. Curtea a observat în cauza respectivă că Curtea Supremă era obligată să sesizeze CJUE pentru pronunțarea unei hotărâri preliminare privind interpretarea regulamentului în discuție, că hotărârea CJUE era obligatorie pentru Curtea Supremă și că a stabilit procedura internă. Prin urmare, Curtea a constatat că ingerința în litigiu în exercitarea dreptului de proprietate nu a fost rezultatul exercitării unei puteri discreționare de către autoritățile naționale, nici în temeiul dreptului Uniunii Europene, nici în temeiul dreptului intern, ci a reprezentat mai degrabă respectarea de către stat a obligațiilor sale legale care decurg din dreptul Uniunii Europene [*Bosphorus Hava Yolları Turizm ve Ticaret Anonim Şirketi împotriva Irlandei* (MC), 2005, pct. 147-148; a se vedea de asemenea, în contextul deplasării ilicite a unui copil, *Povse împotriva Austriei* (dec.), 2013, pct. 79, și în ceea ce privește executarea unei hotărâri pronunțate într-un alt stat membru al Uniunii Europene, *Avotiņš împotriva Letoniei* (MC), 2016, pct. 106-107].

21. În schimb, în *M.S.S. împotriva Belgiei și Greciei* (MC), 2011, pct. 339-340, Curtea a considerat că prima condiție pentru aplicarea prezumției nu era îndeplinită întrucât clauza de „suveranitate” din așa-numitul Regulament Dublin permitea autorităților belgiene să se abțină de la transferul solicitantului în cazul în care considera că statul de destinație nu își îndeplinește obligațiile prevăzute în Convenție [a se vedea, în mod similar, *Tarakhel împotriva Elveției*² (MC), 2014, pct. 90].

22. *Punerea în aplicare a unei directive.* În cazul în care măsura în discuție este adoptată pentru a pune în aplicare o directivă, care este obligatorie pentru statele membre în ceea ce privește rezultatul care trebuie atins, dar lasă la latitudinea acestora alegerea mijloacelor și modalităților de realizare a acesteia, problema marjei de manevră a autorității competente are o relevanță și mai mare (*Michaud împotriva Franței*, 2012, pct. 113). Totuși, în cauza respectivă, Curtea nu a abordat problema dacă eventuala marjă de manevră a statului pârât în ceea ce privește respectarea obligațiilor care decurg din calitatea sa de membru al Uniunii Europene împiedică aplicarea prezumției de protecție echivalentă (*ibid.*). În schimb, în *Ilias și Ahmed împotriva Ungariei* (MC), 2019, pct. 95-97, Curtea a considerat că directivele care alcătuiesc sistemul european comun de azil nu impuneau autorităților statului pârât o obligație de a acționa așa cum au procedat în privința reclamantilor. Autoritățile naționale au exercitat o putere discreționară conferită în temeiul dreptului UE și, prin urmare, prezumția de protecție echivalentă nu era aplicabilă în speță.

23. *Punerea în aplicare a unei decizii-cadru.* În hotărârea *Bivolaru și Moldovan împotriva Franței*, 2021, pct. 114, care avea ca obiect punerea în aplicare a Deciziei-cadru privind mandatul european de arestare, Curtea a considerat că autoritatea judiciară de executare nu poate beneficia de o marjă de manevră autonomă pentru a decide cu privire la executarea sau neexecutarea unui mandat european de arestare, întrucât puterea discreționară de apreciere a faptelor și circumstanțelor, precum și a consecințelor juridice pe care acestea le implică trebuiau exercitate în cadrul strict delimitat de jurisprudența CJUE și pentru a asigura executarea unei obligații legale în deplină conformitate cu dreptul Uniunii Europene (a se vedea și *Pirozzi împotriva Belgiei*, 2018, pct. 62).

24. *Punerea în aplicare a unei hotărâri a CJUE.* Într-o cauză în care autoritatea națională era obligată să se conformeze unei hotărâri a CJUE într-o procedură în constatarea neîndeplinirii obligațiilor și unei directive, Curtea a constatat că obligația de a se conforma hotărârii CJUE părea să se refere numai la rezultatul care trebuia atins, nu și mijloacele de realizare a acestuia, și că autoritățile naționale au păstrat o anumită marjă de manevră pentru a negocia cu Comisia Europeană cu privire la măsurile care trebuie luate. În consecință, prezumția de protecție echivalentă nu se aplica (*O’Sullivan McCarthy Mussel Development Ltd împotriva Irlandei*, 2018, pct. 112). Totuși, Curtea a lăsat în mod expres deschisă întrebarea dacă o hotărâre în cadrul unei proceduri în constatarea neîndeplinirii obligațiilor ar putea fi considerată, în alte împrejurări, ca nelăsând nicio marjă de manevră statului membru respectiv (*ibid.*).

² Elveția nu este stat membru al Uniunii Europene. Totuși, aceasta este obligată să respecte anumite instrumente juridice ale UE, inclusiv Regulamentul Dublin, în temeiul unui acord de asociere cu Uniunea Europeană [*Tarakhel împotriva Elveției* (MC), 2014, pct. 88].

b. Utilizarea întregului potențial al mecanismului de control prevăzut de dreptul UE

25. Pentru ca prezumția de protecție echivalentă să se aplice, trebuie să fi fost utilizat, de asemenea, întregul potențial al mecanismului de control al respectării drepturilor fundamentale prevăzut de dreptul UE [*Michaud împotriva Franței*, 2012, pct. 115; *Avotiņš împotriva Letoniei* (MC), 2016, pct. 105].

26. Curtea a considerat că această condiție a fost îndeplinită atunci când instanțele naționale au adresat Curții de Justiție a Uniunii Europene o cerere de pronunțare a unei hotărâri preliminare în cauza respectivă [*Povse împotriva Austriei* (dec.), 2013, pct. 81 și 83] sau într-o altă cauză privind aceeași chestiune [*Willems împotriva Țărilor de Jos* (dec.), 2021, pct. 33-34].

27. Această condiție ar trebui aplicată fără formalism excesiv și ținând seama de caracteristicile specifice ale mecanismului de control în discuție. Nu este oportun ca punerea în aplicare a prezumției de echivalență să fie condiționată de obligația instanței naționale de a solicita CJUE să se pronunțe în toate cauzele fără excepție, inclusiv în cauzele în care nu se ridică o problemă reală și gravă în legătură cu protecția drepturilor fundamentale prin dreptul UE, sau în cele în care CJUE a precizat deja cu exactitate modul în care dispozițiile aplicabile ale dreptului UE ar trebui interpretate într-un mod compatibil cu drepturile fundamentale [*Avotiņš împotriva Letoniei* (MC), 2016, pct. 109].

28. Problema dacă a fost utilizat întregul potențial al mecanismelor de control prevăzute de dreptul Uniunii Europene este examinată de Curte în funcție de circumstanțele specifice ale fiecărei cauze [*Avotiņš Avotiņš împotriva Letoniei* (MC), 2016, pct. 111]. Acest control diferă de cel pe care îl efectuează pentru a stabili dacă refuzul de a adresa o cerere de pronunțare a unei hotărâri preliminare constituia în sine o încălcare a art. 6 § 1 din Convenție (*ibid.*, pct. 110; a se vedea, cu privire la această chestiune, Capitolul II.B. *infra*).

29. Curtea a statuat, de exemplu, că această condiție a fost îndeplinită în cazul în care reclamantul nu a solicitat sesizarea CJUE în vederea pronunțării unei hotărâri preliminare și nu a prezentat niciun argument specific privind interpretarea regulamentului UE în discuție și compatibilitatea acestuia cu drepturile fundamentale, ceea ce înseamnă că nu a fost necesar să se introducă o cerere de pronunțare a unei hotărâri preliminare [*Avotiņš împotriva Letoniei* (MC), 2016, pct. 111]. De asemenea, s-a constatat că această condiție a fost îndeplinită într-o cauză în care nu s-a ridicat nicio problemă gravă în raport cu interpretarea deciziei-cadru în discuție sau compatibilitatea acesteia cu drepturile fundamentale (*Bivolaru și Moldovan împotriva Franței*, 2021, pct. 115).

30. În schimb, s-a constatat că această condiție nu a fost îndeplinită atunci când instanța supremă a decis să nu sesizeze CJUE pentru pronunțarea unei hotărâri preliminare, chiar dacă CJUE nu mai examinase anterior respectivele drepturi din Convenție (*Michaud împotriva Franței*, 2012, pct. 115) sau atunci când a s-a ridicat o problemă reală și gravă în raport cu protecția drepturilor fundamentale prin dreptul UE (*Bivolaru și Moldovan împotriva Franței*, 2021, pct. 131).

3. În cazul în care protecția nu a fost vădit deficitară în circumstanțele cauzei

31. În cazul în care prezumția de protecție echivalentă a fost stabilită, aceasta poate fi răsturnată dacă, în circumstanțele unei anumite cauze, se consideră că protecția drepturilor prevăzute de Convenție a fost vădit deficitară [*Bosphorus Hava Yolları Turizm ve Ticaret Anonim Şirketi împotriva Irlandei* (MC), 2005, pct. 156].

32. În *Avotiņš împotriva Letoniei* (MC), 2016, pct. 121-122, Curtea Supremă a Letoniei nu a examinat dacă reclamantul avea efectiv la dispoziție o cale de atac, deși atât art. 6 § 1 din Convenție, cât și regulamentul UE aplicabil în cauză o obligau în acest sens. Prin urmare, Curtea a constatat că abordarea Curții Supreme a Letoniei, care reflectă o aplicare literală și automată a regulamentului în discuție, putea conduce, teoretic, la concluzia că protecția conferită fusese vădit deficitară, astfel

încât prezumția de protecție echivalentă a dreptului la apărare garantat de art. 6 § 1 a fost răsturnată. Totuși, în circumstanțele specifice ale cauzei, și deși această deficiență era regretabilă, Curtea nu a considerat că protecția conferită era vădit deficitară, întrucât din informațiile furnizate Curții reieșea în mod clar că o cale de atac efectivă era într-adevăr disponibilă și că reclamantul nu a exercitat-o.

33. Pe de altă parte, în cauza *Bivolaru și Moldova împotriva Franței*, 2021, pct. 117-128, care avea ca obiect executarea de către autoritățile franceze a unui mandat european de arestare emis de autoritățile române, Curtea a constatat pentru prima dată că protecția drepturilor garantate de Convenție era vădit deficitară³. În urma unei analize aprofundate a propriei jurisprudențe și a informațiilor factuale furnizate de autorități, Curtea a constatat că autoritatea competentă dispunea de o bază factuală suficient de solidă pentru a stabili existența unui risc real pentru reclamant de a fi supus unui tratament contrar art. 3 din Convenție dacă ar fi predat autorităților române în temeiul mandatului european de arestare, din cauza condițiilor necorespunzătoare de detenție din România. Prin urmare, Curtea a considerat că prezumția de protecție echivalentă a fost răsturnată și a constatat o încălcare a art. 3 din Convenție.

4. Consecința aplicării prezumției de protecție echivalentă

34. Curtea, în cazul în care constată că se aplică prezumția de protecție echivalentă și că protecția drepturilor garantate de Convenție nu era vădit deficitară în circumstanțele specifice ale cauzei, concluzionează că nu s-a încălcat Convenția, fără a fi necesară o examinare suplimentară [*Bosphorus Hava Yolları Turizm ve Ticaret Anonim Şirketi împotriva Irlandei* (MC), 2005, pct. 166; *Povse împotriva Austriei* (dec.), 2013, pct. 87-89; *Avotiņš împotriva Letoniei* (MC), 2016, pct. 125-127; *Willems împotriva Țărilor de Jos* (dec.), 2021, pct. 37].

D. Examinarea măsurilor naționale de aplicare a dreptului UE în lipsa unei prezumții de protecție echivalentă

35. În cazul în care actele contestate nu intră în mod strict în sfera obligațiilor legale internaționale ale statului pârât, prezumția nu se aplică, iar statul rămâne pe deplin responsabil în temeiul Convenției [*Bosphorus Hava Yolları Turizm ve Ticaret Anonim Şirketi împotriva Irlandei* (MC), 2005, pct. 157; *M.S.S. împotriva Belgiei și Greciei* (MC), 2011, pct. 340 și următoarele; *Ilias și Ahmed împotriva Ungariei* (MC), 2019, pct. 97; a se vedea, cu titlu de exemplu, *Cantoni împotriva Franței*, 1996, referitor la punerea în aplicare a unei directive].

Același lucru este valabil și în cazul în care prezumția de protecție echivalentă nu se aplică deoarece nu s-a utilizat întregul potențial al mecanismului de control al respectării drepturilor fundamentale prevăzut de dreptul Uniunii Europene (*Michaud împotriva Franței*, 2012, pct. 116) sau în cazul în care, în circumstanțele cauzei, protecția drepturilor a fost vădit deficitară (*Bivolaru și Moldovan împotriva Franței*, 2021, pct. 126).

36. Totuși, în cazul în care Curtea a fost sesizată să se pronunțe cu privire la existența unui obiectiv de interes general pentru a justifica ingerința în exercitarea unui drept determinată de aplicarea dreptului Uniunii Europene, aceasta a constatat că interesul general urmărit de măsura în litigiu constă în respectarea obligațiilor legale care decurg din apartenența statului la Uniunea Europeană, pe care Curtea le recunoaște ca fiind un interes legitim de o importanță considerabilă [*Bosphorus Hava Yolları Turizm ve Ticaret Anonim Şirketi împotriva Irlandei* (MC), 2005, pct. 150; a se vedea, de asemenea, *Coopérative des agriculteurs de la Mayenne și Coopérative laitière Maine-Anjou împotriva Franței* (dec.), 2006; *Michaud împotriva Franței*, 2012, pct. 100; *Lohuis și alții împotriva*

³ În cauza *Pirozzi împotriva Belgiei*, 2018, care de asemenea avea ca obiect executarea unui mandat european de arestare, Curtea a constatat că protecția conferită nu era vădit deficitară în circumstanțele cauzei (pct. 67-71).

Țărilor de Jos (dec.), 2013, pct. 54; *O’Sullivan McCarthy Mussel Development Ltd împotriva Irlandei*, 2018, pct. 109].

E. Exemple de control efectuat de Curte cu privire la măsurile naționale de aplicare a dreptului Uniunii Europene

37. Curtea nu are competența de a controla compatibilitatea unei măsuri sau decizii naționale cu dreptul Uniunii Europene [*K.I. împotriva Franței*, 2021, pct. 123; a se vedea, de asemenea, în sens similar, *Occhetto împotriva Italiei* (dec.), 2013, pct. 54; *Jeunesse împotriva Țărilor de Jos* (MC), 2014, pct. 110]. Autoritățile naționale, în special instanțele de judecată, sunt cele cărora le revine în primul rând sarcina de a interpreta și a aplica legislația națională, dacă este necesar în conformitate cu dreptul UE, rolul Curții fiind limitat la a verifica dacă efectele unei astfel de hotărâri sunt compatibile cu Convenția [*Jeunesse împotriva Țărilor de Jos* (MC), 2014, pct. 110; *K.I. împotriva Franței*, 2021, pct. 123].

38. În plus, instanțele naționale sunt cele cărora le revine sarcina de a interpreta și a aplica dreptul Uniunii Europene, dacă este necesar după ce a solicitat de la CJUE o hotărâre preliminară. Competența Curții se limitează la a controla respectarea cerințelor din Convenție. În consecință, nu este sarcina Curții să aprecieze dacă instanțele naționale au interpretat în mod corect dreptul Uniunii Europene aplicabil, cu excepția cazului în care interpretarea lor pare arbitrară sau vădit nerezonabilă [*Avotiņš împotriva Letoniei* (MC), 2016, pct. 100; *Paci împotriva Belgiei*, 2018, pct. 73; *Arrozpide Sarasola și alții împotriva Spaniei*, 2018, pct. 124].

39. Exemplele prezentate mai jos sunt menite să arate modul în care Curtea a apreciat conformitatea, cu Convenția, a măsurilor naționale adoptate de statele membre pentru aplicarea dreptului Uniunii Europene.

1. Returnarea solicitanților de azil dintr-un stat membru al UE în altul

40. Returnarea solicitanților de azil de către un stat membru al Uniunii Europene într-un alt stat membru responsabil cu examinarea cererii de azil în temeiul așa-numitului Regulament Dublin⁴ poate fi contrară interzicerii tratamentelor inumane ori degradante în cazul în care există deficiențe structurale în sistemul de azil și condițiile de primire [*M.S.S. împotriva Belgiei și Greciei* (MC), 2011] sau având în vedere situația personală și vulnerabilitatea extremă a persoanelor în cauză [*Tarakhel împotriva Elveției* (MC), 2014, referitoare la o familie cu copii mici pentru care autoritățile elvețiene nu au obținut în prealabil garanții individuale din partea autorităților italiene că membrii familiei vor fi preluați într-un mod adaptat vârstei copiilor și că familia va fi menținută împreună; a se vedea, *a contrario*, *A.M.E. împotriva Țărilor de Jos* (dec.), 2015, în care reclamantul, un tânăr sănătos, nu a demonstrat că era expus riscului unui tratament suficient de grav pentru a intra sub incidența art. 3 din Convenție dacă ar fi returnat în Italia, precum și *Ojei împotriva Țărilor de Jos* (dec.), 2017 cu privire la situația din Malta].

2. Mecanisme de recunoaștere reciprocă: cooperare judiciară între statele membre ale UE în materie civilă și penală

41. Curtea și-a afirmat angajamentul față de cooperarea europeană și a considerat că crearea unui spațiu de libertate, securitate și justiție în Europa, precum și adoptarea mijloacelor necesare pentru realizarea acestuia, sunt în principiu pe deplin legitime din perspectiva Convenției [*Avotiņš împotriva*

⁴ Regulamentul (UE) nr. 604/2013 al Parlamentului European și al Consiliului din 26 iunie 2013 de stabilire a criteriilor și mecanismelor de determinare a statului membru responsabil de examinarea unei cereri de protecție internațională prezentate într-unul dintre statele membre de către un resortisant al unei țări terțe sau de către un apatrid.

Letoniei (MC), 2016, pct. 113]. Astfel, principiile privind prezumția de protecție echivalentă (a se vedea Capitolul I.C *supra*) se aplică tuturor mecanismelor de recunoaștere reciprocă prevăzute de dreptul Uniunii Europene [*Avotiņš împotriva Letoniei* (MC), 2016, pct. 113; *Bivolaru și Moldovan împotriva Franței*, 2021, pct. 100]. Rezultă că, în cazul în care autoritățile naționale nu au nicio putere discreționară în ceea ce privește punerea în aplicare a dreptului UE, se aplică prezumția de protecție echivalentă. Așa se procedează în cazul în care mecanismele de recunoaștere reciprocă impun instanței să presupună că respectarea drepturilor fundamentale de către un alt stat membru a fost suficientă [*Avotiņš împotriva Letoniei* (MC), 2016, pct. 115].

42. Totuși, această prezumție poate fi răsturnată într-un caz particular. Curtea, deși ține seama, într-un spirit de complementaritate, de modul în care funcționează aceste mecanisme și în special de obiectivul eficacității pe care îl urmăresc, trebuie totuși să verifice dacă principiul recunoașterii reciproce nu se aplică automat și mecanic în detrimentul drepturilor fundamentale (*ibid.*, pct. 116).

43. În acest context, atunci când instanțele unui stat care este atât parte contractantă la Convenție, cât și stat membru al Uniunii Europene sunt sesizate să aplice un mecanism de recunoaștere reciprocă instituit de dreptul UE, acestea trebuie să pună în aplicare pe deplin acest mecanism atunci când protecția drepturilor prevăzute de Convenție nu poate fi considerată vădit deficitară (*ibid.*, pct. 116).

44. Totuși, dacă în fața acestora se formulează o plângere serioasă și justificată în sensul că protecția unui drept prevăzut de Convenție a fost vădit deficitară și că această situație nu poate fi remediată de dreptul Uniunii Europene, acestea nu pot să se abțină de la examinarea acestei plângeri pentru simplul motiv că aplică dreptul UE [*ibid.*, pct. 116, și *De Sousa împotriva Portugaliei* (dec.), 2021]. În astfel de cauze, instanțele trebuie să citească și să aplice normele de drept UE în conformitate cu Convenția (*Pirozzi împotriva Belgiei*, 2018, pct. 64).

a. Executarea unei hotărâri pronunțate în cadrul Uniunii Europene

45. Regulamentul (CE) nr. 44/2001 al Consiliului din 22 decembrie 2000 privind competența judiciară, recunoașterea și executarea hotărârilor în materie civilă și comercială („Regulamentul Bruxelles I”) stabilește competența instanțelor în materie civilă și comercială. În principiu, în temeiul acestui regulament, hotărârile pronunțate într-un stat membru al Uniunii Europene sunt recunoscute în celelalte state membre fără a fi necesară nicio procedură, cu excepția cazurilor de litigiu. Regulamentul Bruxelles I a fost abrogat și înlocuit de Regulamentul (UE) nr. 1215/2012 (Regulamentul „Bruxelles I bis”), care a intrat în vigoare la 10 ianuarie 2015.

46. În cauza *Avotiņš împotriva Letoniei* (MC), 2016, reclamantul a susținut că Curtea Supremă a Letoniei, dispunând executarea unei hotărâri judecătorești pronunțate într-un alt stat membru al Uniunii Europene, care în opinia sa era vădit viciată, i-a încălcat dreptul la un proces echitabil în temeiul art. 6 § 1 din Convenție. Curtea a considerat că o decizie de executare a unei hotărâri străine nu poate fi considerată compatibilă cu cerințele acestei dispoziții dacă a fost luată fără ca părții care a căzut în pretenții să i se fi oferit posibilitatea de a formula în mod efectiv o plângere privind caracterul inequitabil al procedurii care a dus la acea hotărâre, fie în statul de origine, fie în statul solicitat (pct. 98). Prin urmare, Curtea a trebuit să stabilească dacă, în cauza respectivă, controlul efectuat de Curtea Supremă a Letoniei a fost suficient în sensul art. 6 § 1 din Convenție. În această privință, Curtea a statuat că prezumția de protecție echivalentă era aplicabilă în cauza în discuție (a se vedea, în această privință, Capitolul I.C. *supra*). În circumstanțele cauzei, aceasta nu a considerat că protecția drepturilor fundamentale era vădit deficitară, astfel încât prezumția de protecție echivalentă să fi fost răsturnată. Prin urmare, a concluzionat că nu a fost încălcată Convenția.

47. Curtea a avut de asemenea ocazia să constate că autoritățile competente în sensul Regulamentului Bruxelles I nu și-au îndeplinit obligația de a-l ajuta pe reclamant să obțină executarea unei hotărâri pronunțate în favoarea acestuia și a constatat o încălcare a art. 6 § 1 din Convenție în acest sens (*Terebus împotriva Portugaliei*, 2014).

b. Mandatul european de arestare

48. Conștientă de importanța mecanismelor de recunoaștere reciprocă pentru crearea unui spațiu de libertate, securitate și justiție în Europa, Curtea a statuat că sistemul mandatului european de arestare⁵ nu este în sine incompatibil cu Convenția (*Pirozzi împotriva Belgiei*, 2018, pct. 60). Totuși, executarea sau refuzul de a executa un astfel de mandat poate ridica diverse probleme în temeiul Convenției.

i. Art. 2 din Convenție și obligațiile pozitive

49. Răspunderea unui stat poate fi angajată în temeiul art. 2 din Convenție în cazul în care statul respectiv refuză să execute un mandat european de arestare. Cauza *Romeo Castaño împotriva Belgiei*, 2019, a avut ca obiect refuzul autorităților belgiene de a o preda pe N.J.E. autorităților spaniole, care au emis un mandat european de arestare, pe motiv că existau motive întemeiate pentru a crede că N.J.E. va fi supusă unui tratament contrar art. 3 din Convenție dacă ar fi predată autorităților spaniole. În baza aspectului procedural al art. 2 din Convenție, reclamantii au susținut că autoritățile belgiene, prin refuzul lor de a o preda N.J.E. autorităților spaniole în pofida presupusei sale implicări în uciderea rudei lor, au împiedicat urmărirea penală a acesteia în Spania.

50. Curtea a considerat necesar să examineze dacă refuzul autorităților belgiene de a coopera s-a întemeiat pe motive legitime (pct. 82). Aceasta a reiterat faptul că, în contextul executării unui mandat european de arestare de către un stat membru al UE, mecanismul de recunoaștere reciprocă nu ar trebui aplicat automat și mecanic, în detrimentul drepturilor fundamentale (pct. 84). Având în vedere prezumția de respectare a drepturilor fundamentale de către statul emitent, care a stat la baza sistemului de încredere reciprocă între statele membre ale UE, refuzul de a o preda N.J.E. trebuia să fie susținut de probe detaliate ale unei amenințări clare la adresa drepturilor sale fundamentale de natură să răstoarne această prezumție. În respectiva cauză, instanțele belgiene și-au justificat decizia de a refuza executarea mandatului european de arestare emis de autoritățile spaniole prin raportare la riscul ca, în cazul predării acesteia, N.J.E. să fie deținută în Spania în condiții contrare art. 3 din Convenție. Curtea a constatat că motivul invocat ar putea constitui un motiv legitim de refuzare a executării mandatului european de arestare. Totuși, constatarea existenței unui astfel de risc trebuia să aibă o bază factuală suficientă (pct. 85). Considerând că, în lipsa unei examinări detaliate și actualizate a situației, nu era cazul de așa ceva, Curtea a concluzionat că statul belgian nu și-a îndeplinit obligația de cooperare în temeiul aspectului procedural al art. 2 din Convenție și că, prin urmare, a fost încălcat art. 2 (pct. 90-91).

51. Pe de altă parte, în cauza *Gray împotriva Germaniei*, 2014, pct. 58 și 93, având ca obiect refuzul autorităților germane de a executa un mandat european de arestare, Curtea a constatat că nu s-a încălcat aspectul procedural al art. 2 din Convenție. Aceasta a reținut că, în realitate, reclamantii s-au plâns de faptul că medicul responsabil de decesul tatălui lor fusese condamnat în Germania, nu în Regatul Unit, unde era pasibil de o pedeapsă mai aspră (pct. 93). În opinia Curții, autoritățile germane au pus la dispoziție căi de atac efective în vederea stabilirii cauzei decesului tatălui reclamantilor, precum și a răspunderii medicului în această privință. În plus, nimic nu permite să se stabilească faptul că urmărirea penală și procesul penal inițiate la inițiativa autorităților germane în legătură cu decesul nu au fost în conformitate cu garanțiile procedurale inerente art. 2 din Convenție (pct. 95).

ii. Art. 3 din Convenție

52. În cauza *Bivolaru și Moldovan împotriva Franței*, 2021, care avea ca obiect executarea de către autoritățile franceze a unui mandat european de arestare emis de autoritățile române, reclamantii

⁵ Decizia-cadru 2002/584/JAI a Consiliului din 13 iunie 2002 privind mandatul european de arestare și procedurile de predare între statele membre.

au susținut că executarea mandatului i-ar supune unui tratament inuman și degradant, contrar art. 3 din Convenție, din cauza condițiilor de detenție din penitenciarele în care urmau să fie deținuți în România.

53. Cu privire la al doilea reclamant, Curtea a considerat că autoritățile franceze dispuneau de o bază factuală suficient de solidă, care decurgea în special din propria jurisprudență a Curții, pentru a stabili existența, pentru reclamant, a unui risc real de a fi expus unor tratamente inumane ori degradante ca urmare a condițiilor sale de detenție în România. Prin urmare, Curtea a concluzionat că protecția drepturilor fundamentale a fost vădit deficitară, astfel încât prezumția de protecție echivalentă a fost răsturnată. Prin urmare, predarea reclamantului către autoritățile române a constituit o încălcare a art. 3 din Convenție (pct. 126).

54. Totuși, cu privire la primul reclamant, căruia i s-a acordat statut de refugiat de către autoritățile suedeze, nimic nu sugera că acesta ar fi în continuare expus riscului de persecuție în România (pct. 141). În plus, descrierea de către reclamant a eventualelor condiții de detenție în România nu a fost suficient de detaliată sau motivată pentru a constitui o probă *prima facie* a unui risc real de tratament contrar art. 3 în cazul predării sale către autoritățile române (pct. 144). Prin urmare, autoritățile franceze nu dispuneau de o bază factuală suficient de solidă pentru a stabili existența unui risc real de încălcare a art. 3 din Convenție și pentru a refuza executarea mandatului european de arestare pentru acest motiv (pct. 142 și 145). Prin urmare, Curtea a concluzionat că nu a fost încălcată această dispoziție (pct. 146).

55. În cauza *Ignaoua și alții împotriva Regatului Unit* (dec.), 2014, reclamantii au susținut că, dacă ar fi predați autorităților italiene în temeiul mandatului european de arestare emis pe numele lor, ar risca să fie deportați în Tunisia, unde riscau să fie torturați și supuși unor tratamente inumane și degradante. Curtea a reafirmat jurisprudența sa, constatând că returnarea indirectă a reclamantilor într-o țară intermediară care era totodată stat contractant nu afecta responsabilitatea Regatului Unit de a se asigura că reclamantii nu erau expuși, ca urmare a deciziei sale de predare, unui tratament contrar art. 3 din Convenție (pct. 50). Totuși, în opinia Curții, era necesar să se acorde o anumită pondere încrederii reciproce aflate la baza măsurilor de cooperare polițienească și judiciară între statele membre ale UE (pct. 55). Prin urmare, Curtea a concluzionat, în circumstanțele cauzei, că reclamantii nu au reușit să prezinte probe în respingerea ipotezei că autoritățile italiene își vor respecta obligațiile prevăzute în Convenție. Rezultă că predarea reclamantilor către Italia nu indica nicio aparentă încălcare a art. 3 din Convenție (pct. 59).

iii. Art. 5 § 1 din Convenție

56. Respectarea unei „proceduri potrivit căilor legale” în sensul art. 5 § 1 din Convenție include respectarea dreptului Uniunii Europene [*Paci împotriva Belgiei*, 2018, pct. 64; *Pirozzi împotriva Belgiei*, 2018, pct. 44-51; *West împotriva Ungariei* (dec.), 2019, pct. 54].

57. În cauza *Giza împotriva Poloniei* (dec.), 2012, reclamantul a susținut că pedeapsa sa cu închisoare era *de facto* mai lungă în Polonia, unde își executa pedeapsa ca urmare a transferului său către autoritățile poloneze de către autoritățile belgiene în temeiul unui mandat european de arestare. În opinia sa, acest lucru a constituit o încălcare a art. 5 § 1 din Convenție. Curtea a reiterat faptul că posibilitatea unei perioade mai lungi de detenție în statul de administrare nu făcea, în sine, ca privarea de libertate să fie arbitrară atâta timp cât pedeapsa care urma să fie executată nu depășea pedeapsa aplicată în cadrul procesului penal în statul de condamnare (pct. 23).

58. Cauza *De Sousa împotriva Portugaliei* (dec.), 2021, a avut ca obiect legalitatea privării de libertate a reclamantei, care fusese reținută în vederea predării sale autorităților italiene în urma deciziei autorităților portugheze de declarare a executării mandatului european de arestare. În opinia Curții, în speță nu reieșea că principiul recunoașterii reciproce a fost aplicat în detrimentul drepturilor fundamentale ale reclamantului (pct. 88).

iv. Art. 6 din Convenție

59. În mod similar procedurilor standard de extrădare, procedura de executare a unui mandat european de arestare nu intră în domeniul de aplicare al art. 6 din Convenție întrucât nu implică o hotărâre privind încălcarea drepturilor și obligațiilor cu caracter civil sau privind temeinicia unei acuzații în materie penală [*Monedero Angora împotriva Spaniei* (dec.), 2008; *West împotriva Ungariei* (dec.), 2019, pct. 65-66].

60. Totuși, în mod excepțional, o decizie de extrădare poate să ridice o problemă în temeiul art. 6 în cazul în care fugarul a suferit sau riscă să sufere o denegare flagrantă de proces echitabil în țara solicitantă [*Stapleton împotriva Irlandei* (dec.), 2010, pct. 25; *Pirozzi împotriva Belgiei*, 2018, pct. 57].

61. Cauza *Stapleton împotriva Irlandei* (dec.), 2010, a avut ca obiect predarea reclamantului către autoritățile britanice de către autoritățile irlandeze în temeiul unui mandat european de arestare. Reclamantul a susținut că executarea mandatului îl expunea riscului unui proces inechitabil în Regatul Unit. Curtea a declarat cererea inadmisibilă ca fiind vădit nefondată, constatând în special că din faptele expuse nu reieșeau motive întemeiate pentru a crede că ar exista un risc real ca reclamantul să fie expus, în Regatul Unit, la o „denegare flagrantă” a drepturilor sale prevăzute de art. 6.

62. Curtea a ajuns la o concluzie similară în cauza *Pirozzi împotriva Belgiei*, 2018. Aceasta a hotărât că faptul că instanțele naționale verificaseră că executarea mandatului european de arestare nu conducea, în circumstanțele cauzei, la o vădită protecție deficitară a drepturilor garantate de Convenție era suficient pentru a constata că executarea mandatului nu a fost vădit deficitară, de natură să răstoarne prezumția de protecție echivalentă. Pentru aceleași motive, Curtea a constatat că predarea reclamantului către autoritățile italiene nu putea fi considerată întemeiată pe o procedură care constituia o denegare flagrantă de dreptate (pct. 67 și 71).

v. Art. 8 din Convenție

63. Curtea a abordat, de asemenea, problema dacă executarea unui mandat european de arestare ar putea constitui o ingerință disproporționată în exercitarea dreptului la respectarea vieții de familie [*E.B. împotriva Regatului Unit* (dec.), 2014; *West împotriva Ungariei* (dec.), pct. 68-72].

64. În cauza *E.B. împotriva Regatului Unit* (dec.), 2014, o femeie era expusă riscului de a fi predată autorităților poloneze în temeiul unui mandat european de arestare și, prin urmare, de a fi separată de copiii săi minori. În opinia sa, acest lucru era disproporționat, având în vedere caracterul minor al infracțiunilor pentru care a fost urmărită penal în Polonia. Curtea a declarat plângerea inadmisibilă ca fiind vădit nefondată, având în vedere faptul că, în orice caz, copiii reclamantei fuseseră dați în plasament pentru motive care nu aveau legătură cu eventuala executare a mandatului european de arestare. Prin urmare, nimic nu sugera că predarea reclamantei ar constitui o încălcare a dreptului său la respectarea vieții de familie (pct. 31-32).

c. Încredințarea copiilor și deplasarea lor ilicită de către un părinte⁶

65. Curtea s-a pronunțat într-o varietate de cauze privind încredințarea copiilor și deplasarea ilicită a copiilor dintr-un stat membru al Uniunii Europene în altul, aspecte care sunt reglementate, de asemenea, de un instrument juridic specific al UE, și anume Regulamentul (UE) 2019/1111 al Consiliului din 25 iunie 2019 privind competența, recunoașterea și executarea hotărârilor în materie

⁶ A se vedea, de asemenea, [Manual de drept european privind drepturile copilului](#), publicat în comun de Curte și de Agenția pentru Drepturi Fundamentale a UE, care expune jurisprudența Curții, precum și dreptul UE și jurisprudența CJUE.

matrimonială și în materia răspunderii părintești, precum și privind răpirea internațională de copii (cunoscut sub denumirea de „Regulamentul Bruxelles II ter”).⁷

66. Astfel, în cauza *X împotriva Letoniei* (MC), 2013, Curtea a făcut trimitere la dreptul Uniunii Europene relevant privind răpirea internațională de copii, subliniind consensul în sprijinul interesului superior al copilului, în pofida faptului că dreptul UE nu era aplicabil în cauza respectivă, care avea ca obiect deplasarea unui copil din Australia – care nu este membru al UE – în Letonia (pct. 41-42 și 97).

67. Pe de altă parte, Regulamentul Bruxelles II bis era aplicabil în cauza *Povse împotriva Austriei* (dec.), 2013, care a fost introdusă la Curte în urma unei hotărâri a Curții de Justiție a Uniunii Europene. În respectiva cauză, o mamă și fiica sa minoră s-au plâns de decizia instanțelor austriece de a dispune, în conformitate cu dreptul UE, executarea hotărârii judecătorești pronunțate de o instanță din Italia pentru înapoierea copilului în Italia. În opinia reclamantelor, faptul că instanțele austriece nu au examinat argumentele lor împotriva înapoierii copilului în Italia constituia o încălcare a dreptului lor la respectarea vieții de familie. Curtea, considerând că prezumția de protecție echivalentă se aplica în speță (pct. 77-83) și nu a fost răsturnată (pct. 84-87), a declarat cererea ca fiind vădit nefondată.

68. De asemenea, Curtea a luat în considerare dreptul Uniunii Europene în mai multe cauze care au avut ca obiect încredințarea copiilor și deplasarea ilicită a acestora de către unul dintre părinți și în care se aplica Regulamentul Bruxelles II bis: *Shaw împotriva Ungariei*, 2011; *M.K. împotriva Greciei*, 2018; *Royer împotriva Ungariei*, 2018; *Michnea împotriva României*, 2020, inclusiv cauzele în care s-a aplicat o procedură privind neîndeplinirea obligațiilor de către Comisia Europeană (*Šneersonė și Kampanella împotriva Italiei*, 2011) sau o cerere pentru pronunțarea unei hotărâri preliminare adresată Curții de Justiție a Uniunii Europene (*Rinau împotriva Lituaniei*, 2020).

3. Secretul profesional al avocatului

69. Cauza *Michaud împotriva Franței*, 2012, a avut ca obiect punerea în aplicare a directivelor Uniunii Europene privind combaterea spălării banilor și, în special, „obligația de a raporta suspiciunile” impusă avocaților. Reclamantul, de profesie avocat, a susținut că această obligație este contrară art. 8 din Convenție, deoarece este incompatibilă cu principiile confidențialității avocat-client și secretului profesional. Curtea a reiterat faptul că executarea obligațiilor legale ale statului care rezultă din aderarea sa la Uniunea Europeană este un obiectiv legitim de interes general (pct. 100). Totuși, prezumția de protecție echivalentă nu se aplica în speță (pct. 112-116; a se vedea capitolul I.C. *supra*). Prin urmare, Curtea a examinat dacă ingerința a fost necesară, înainte de a constata că obligația de a raporta suspiciunile nu constituia o ingerință disproporționată în secretul profesional al avocaților și că, prin urmare, nu a fost încălcat art. 8 din Convenție (pct. 117-132).

4. Interzicerea anumitor activități comerciale

70. Cauza *O’Sullivan McCarthy Mussel Development Ltd împotriva Irlandei*, 2018 a avut ca obiect o interzicere temporară a colectării larvelor de midii impusă de autoritățile irlandeze pentru a se conforma unei directive a Uniunii Europene și unei hotărâri a CJUE pronunțate în cadrul unei proceduri de constatare a neîndeplinirii obligațiilor. Societatea reclamantă s-a plâns de o încălcare a dreptului său de a obține un mijloc de subsistență, întrucât nu a primit nicio compensație pentru pierderile financiare suferite ca urmare a interdicției. Întrucât nu s-a aplicat prezumția de protecție echivalentă având în vedere marja de manevră de care dispuneau autoritățile naționale (pct. 112), Curtea a examinat chestiunea dacă se justifica ingerința acestor autorități în exercitarea dreptului

⁷ Până la 1 august 2022, a fost aplicabil Regulamentul (CE) nr. 2201/2003 al Consiliului din 27 noiembrie 2003 privind competența, recunoașterea și executarea hotărârilor judecătorești în materie matrimonială și în materia răspunderii părintești, de abrogare a Regulamentului (CE) nr. 1347/2000 (cunoscut ca „Regulamentul Bruxelles II bis”).

societății reclamante la respectarea bunurilor sale. Atunci când a constatat că nu a fost încălcat art. 1 din Protocolul nr. 1, Curtea a ținut seama, printre altele, de faptul că societatea reclamantă ar fi trebuit să aibă cunoștință de un posibil risc de întrerupere, sau cel puțin perturbare, a activităților sale comerciale obișnuite, cel puțin de la data hotărârii CJUE, și, fără îndoială, de la inițierea de către Comisia Europeană a procedurii de constatare a neîndeplinirii obligațiilor (pct. 117). Amploarea și consecințele oricărei hotărâri de constatare a neîndeplinirii obligațiilor nu puteau fi prevăzute, dar riscul unei întreruperi nu putea fi exclus în mod clar (*ibid.*). În plus, Curtea a considerat în cauza în discuție că faptul că s-a constatat că statul pârât nu și-a îndeplinit obligațiile care îi revin în temeiul legislației UE nu ar trebui considerat, în sensul art. 1 din Protocolul nr. 1, ca o diminuare a importanței obiectivelor ingerinței criticate sau ca o diminuare a ponderii care le este atribuită (pct. 125). În plus, repercusiunile hotărârii CJUE nu s-au limitat la societatea reclamantă; situația avea o dimensiune națională și necesita să fie abordată la acest nivel. Respectarea la o scară atât de largă, și într-un interval de timp acceptabil, a obligațiilor statului pârât în temeiul legislației UE în materie de mediu era, prin urmare, o chestiune de interes general al comunității, atrăgând după sine o largă marjă de apreciere pentru autoritățile naționale (pct. 128).

5. Aplicarea sechestrului asupra bunurilor mobile

71. Curtea a fost sesizată ca să examineze compatibilitatea, cu dreptul la respectarea bunurilor (art. 1 din Protocolul nr. 1), a sechestrării de către autoritățile irlandeze a unui bun mobil în conformitate cu sancțiunile economice prevăzute de un regulament al Uniunii Europene, care, la rândul său, a fost adoptat în vederea punerii în aplicare a unei rezoluții a Consiliului de Securitate al Organizației Națiunilor Unite [*Bosphorus Hava Yolları Turizm ve Ticaret Anonim Şirketi împotriva Irlandei* (MC), 2005, pct. 72-98, 105 și 143-166]. În speță, Curtea a considerat că se aplică prezumția de protecție echivalentă și că protecția drepturilor garantate de Convenție nu a fost vădit deficitară în circumstanțele cauzei (a se vedea, în ceea ce privește prezumția de protecție echivalentă, capitolul I.C. *supra*). Prin urmare, Curtea a hotărât că nu a fost încălcată Convenția (pct. 166).

II. Interacțiunea dintre procedurile în fața CJUE și Convenție

A. Probleme de admisibilitate

Art. 35 din Convenție

„1. Curtea nu poate fi sesizată decât după epuizarea căilor de recurs interne, așa cum se înțelege din principiile de drept internațional general recunoscute, și într-un termen de 6 luni, începând cu data deciziei interne definitive.”

2. Curtea nu reține nicio cerere individuală introdusă în aplicarea art. 34, dacă:

[...]

b) ea este în mod esențial aceeași cu o cerere examinată anterior de către Curte sau deja supusă unei alte instanțe internaționale de anchetă sau de reglementare și dacă ea nu conține fapte noi.”

3. „Curtea declară inadmisibilă orice cerere individuală introdusă în aplicarea art. 34, atunci când ea consideră că:

a) ea este incompatibilă cu dispozițiile convenției sau ale protocoalelor sale, în mod vădit nefondată, sau abuzivă; sau [...]

[...]

4. Curtea respinge orice cerere pe care o consideră inadmisibilă în aplicarea prezentului articol. Ea poate proceda astfel în orice stadiu al procedurii.”

1. Procedura în fața CJUE și epuizarea căilor de atac interne

72. În *Ghid practic cu privire la condițiile de admisibilitate* sunt expuse principiile privind epuizarea căilor de atac interne, astfel cum se prevede la art. 35 § 1 din Convenție.

73. Art. 35 § 1 din Convenție nu privește decât căile de atac interne; acesta nu impune epuizarea căilor de atac prevăzute în cadrul organizațiilor internaționale. Dimpotrivă, în cazul în care reclamantul a introdus deja cauza la o altă instanță internațională de anchetă sau de reglementare, aceasta poate fi respinsă în temeiul art. 35 § 2 lit. b) din Convenție (în acest sens, a se vedea *infra*, pct. **Error! Reference source not found.** și urm.). Totuși, principiul subsidiarității poate implica cerința de epuizare a căilor de atac interne în cadrul căreia se solicită pronunțarea unei hotărâri preliminare de către CJUE [*Laurus Invest Hungary KFT și alții împotriva Ungariei* (dec.), pct. 42, în care o hotărâre preliminară a CJUE a oferit instanțelor naționale orientări cu privire la criteriile care trebuie aplicate într-o cauză pendinte referitoare la o pretinsă încălcare a art. 1 din Protocolul nr. 1].

74. În plus, reclamantii sunt obligați să epuizeze căile de atac interne chiar și în cazul în care CJUE s-a pronunțat împotriva statului pârât în urma unei proceduri de constatare a neîndeplinirii obligațiilor [*De Ciantis împotriva Italiei* (dec.), 2014, pct. 30-33]. În respectiva cauză, constatarea unei încălcări de către CJUE nu avea ca scop, și nici ca efect, soluționarea unei situații individuale și, prin urmare, nu a avut niciun impact asupra drepturilor reclamantului (*ibid.*).

2. Proceduri pendinte

75. În conformitate cu art. 35 § 2 lit. b) din Convenție, Curtea nu poate trata nicio cerere care este în mod esențial aceeași cu o cerere deja supusă unei alte instanțe internaționale de anchetă sau de reglementare. În *Ghid practic cu privire la condițiile de admisibilitate* este expusă în detaliu jurisprudența referitoare la această condiție de admisibilitate.

76. Până în prezent, Curtea nu a fost sesizată să examineze dacă CJUE constituie „o altă instanță internațională de anchetă sau de reglementare” în sensul art. 35 § 2 lit. b) din Convenție. Totuși, aceasta a constatat anterior că o hotărâre a CJUE prin care s-a constatat o încălcare nu îl scutea pe un reclamant de epuizarea căilor de atac interne întrucât hotărârea în discuție nu a avut niciun impact asupra drepturilor reclamantului, aceasta neavând ca scop, nici ca efect, să soluționeze o situație individuală [*De Ciantis împotriva Italiei* (dec.), 2014, pct. 30-33].

77. În cauza *Karoussiotis împotriva Portugaliei*, 2011, Curtea a trebuit să stabilească dacă Comisia Europeană, la care reclamanta a depus o cerere cu privire la aceleași fapte și capete de cerere, constituia o altă instanță internațională de anchetă sau de reglementare. Curtea a răspuns negativ la această întrebare, constatând că procedura în fața Comisiei Europene nu era asemănătoare, nici în ceea ce privește aspectele sale procedurale, nici în efectele sale potențiale, cu cererea individuală prevăzută de art. 34 din Convenție. În primul rând, Comisia Europeană avusese puterea discreționară de a decide dacă ar trebui inițiată sau nu o procedură de constatare a neîndeplinirii obligațiilor și apoi dacă să sesizeze sau nu CJUE în conformitate cu art. 258 din Tratatul privind funcționarea Uniunii Europene (TFUE); iar în al doilea rând, CJUE nu putea acorda despăgubiri individuale reclamantilor în cadrul procedurilor de constatare a neîndeplinirii obligațiilor (pct. 59-76; a se vedea, de asemenea, *Shaw împotriva Ungariei*, 2011, pct. 51).

B. Cu privire la obligația de motivare a refuzului de a solicita CJUE să pronunțe o hotărâre preliminară⁸

Art. 6 § 1 din Convenție

„1. „Orice persoană are dreptul la judecarea în mod echitabil [...] și într-un termen rezonabil a cauzei sale, de către o instanță [...], care va hotărî fie asupra încălcării drepturilor și obligațiilor sale cu caracter civil, fie asupra temeiniciei oricărei acuzații în materie penală îndreptate împotriva sa [...]”

78. În temeiul art. 267 din TFUE, atunci când o chestiune referitoare în special la interpretarea tratatelor sau a actelor adoptate de instituțiile Uniunii Europene se invocă într-o cauză pendinte în fața unei instanțe dintr-un stat membru, această instanță poate, în cazul în care apreciază că o decizie în această privință îi este necesară pentru a pronunța o hotărâre, să ceară Curții să se pronunțe cu privire la această chestiune. În cazul în care o asemenea chestiune se invocă într-o cauză pendinte în fața unei instanțe dintr-un stat membru ale cărei decizii nu sunt supuse vreunei căi de atac în dreptul intern, această instanță este obligată să sesizeze CJUE, cu excepția anumitor cazuri definite de CJUE în conformitate cu așa-numitele criterii *Cilfit*⁹.

79. Convenția nu garantează, ca atare, niciun drept la trimiterea unei cauze de către o instanță națională la CJUE în vederea pronunțării unei hotărâri preliminare. Totuși, Curtea nu exclude posibilitatea ca refuzul unei instanțe naționale de a admite o cerere de trimitere să poată încălca, în anumite împrejurări, caracterul echitabil al procesului, în special atunci când un astfel de refuz pare arbitrar. Astfel, art. 6 § 1 impune instanțelor naționale obligația de a motiva, în lumina legii aplicabile, orice decizie prin care refuză să adreseze o întrebare preliminară, în special atunci când legea aplicabilă nu permite un astfel de refuz decât cu titlu excepțional [*Ullens de Schooten și*

⁸ Cu privire la principiile generale privind obligația de motivare în materie civilă, a se vedea *Ghid privind art. 6 din CEDO: Dreptul la un proces echitabil (aspectul civil)*.

⁹ Hotărârea Curții de Justiție din 6 octombrie 1982, *CILFIT și alții*, 283/81, EU:C:1982:335; a se vedea, de asemenea, Hotărârea Marii Camere a CJUE din 6 octombrie 2021, *Consorzio Italian Management e Catania Multiservizi*, C-561/19, EU:C:2021:799.

Rezabek împotriva Belgiei, 2011, pct. 57 și 60; *Vergauwen și alții împotriva Belgiei* (dec.), 2012; *Sanofi Pasteur împotriva Franței*, 2020, pct. 69].

80. Curtea a concluzionat de aici că, atunci când examinează pe această bază o plângere întemeiată pe încălcarea art. 6 § 1, sarcina sa constă în asigurarea faptului că refuzul în litigiu a fost însoțit în mod corespunzător de o astfel de motivare. Totuși, a subliniat că, deși această verificare trebuie efectuată în detaliu, nu este sarcina Curții să examineze erorile care ar fi putut fi comise de instanțele naționale în interpretarea sau aplicarea legii relevante (*Sanofi Pasteur împotriva Franței*, 2020, pct. 69; *Repcevirág Szövetkezet împotriva Ungariei*, 2019, pct. 59).

81. Reclamantul trebuie să își motiveze cererea [*John împotriva Germaniei* (dec.), 2007; *Somorjai împotriva Ungariei*, 2018, pct. 60; *Bley împotriva Germaniei* (dec.), 2019]. Dacă cererea de pronunțare a unei hotărâri preliminare este argumentată insuficient sau este formulată în termeni vagi sau generali, este acceptabil, în temeiul art. 6 din Convenție, ca instanțele naționale superioare să respingă plângerea prin simpla trimitere la dispozițiile relevante ale legislației naționale, dacă chestiunea nu ridică nicio problemă juridică de importanță fundamentală (*Baydar împotriva Țărilor de Jos*, 2018, pct. 42).

82. Obligația prevăzută de art. 267 paragraful al treilea din TFUE de a cere CJUE o hotărâre preliminară nu este absolută. Totuși, în cazul în care instanțele naționale ale căror decizii nu sunt supuse vreunei căi de atac în dreptul național refuză să adreseze CJUE o întrebare preliminară privind interpretarea dreptului comunitar care a fost invocat în fața lor, acestea sunt obligate să își motiveze refuzul în lumina excepțiilor prevăzute în jurisprudența CJUE în conformitate cu criteriile *Cilfit* (*Somorjai împotriva Ungariei*, 2018, pct. 39-41). Prin urmare, acestea trebuie să indice motivele pentru care au constatat că întrebarea este irelevantă, că dispoziția UE în discuție a fost deja interpretată de CJUE sau că aplicarea corectă a dreptului UE este atât de evidentă încât nu lasă loc de îndoială rezonabilă (*Ullens de Schooten și Rezabek împotriva Belgiei*, 2011, pct. 56; *Sanofi Pasteur împotriva Franței*, 2020, pct. 68).

83. Motivarea expusă în decizia instanței de ultim grad de jurisdicție prin care se refuză trimiterea unei cauze la CJUE în vederea pronunțării unei hotărâri preliminare trebuie apreciată în funcție de circumstanțele cauzei și procedurile interne în ansamblu (*Harisch împotriva Germaniei*, 2019, pct. 42).

84. Astfel, Curtea a admis o motivare sumară atunci când recursul pe fond nu avea nicio perspectivă de succes, astfel încât o cerere de pronunțare a unei hotărâri preliminare nu ar fi avut niciun impact asupra soluționării cauzei [*Stichting Mothers of Srebrenica și alții împotriva Țărilor de Jos* (dec.), 2013, pct. 173-174; *Baydar împotriva Țărilor de Jos*, 2018, pct. 48-49], de exemplu în cazul în care recursul nu îndeplinea condițiile de admisibilitate internă [*Astikos Kai Paratheristikos Oikodomikos Synetairismos Axiomatikon și Karagiorgos împotriva Greciei* (dec.), 2017, pct. 46-47]. Curtea admite de asemenea că, *in concreto*, motivele respingerii unei cereri de pronunțare a unei hotărâri preliminare în raport cu criteriile *Cilfit* pot fi deduse din motivarea restului hotărârii instanței respective [*Krikorian împotriva Franței* (dec.), 2013, pct. 97-99; *Harisch împotriva Germaniei*, 2019, pct. 37-42], sau din motivarea oarecum implicită a deciziei de respingere a cererii (*Repcevirág Szövetkezet împotriva Ungariei*, 2019, pct. 57-58).

85. În schimb, Curtea a constatat o încălcare a art. 6 § 1 din Convenție în cazul în care instanța supremă nu a făcut nicio referire la cererea de pronunțare a unei hotărâri preliminare formulată de reclamant sau la motivele pentru care a considerat că chestiunea invocată nu justifică sesizarea CJUE (*Dhahbi împotriva Italiei*, 2014, pct. 32-34; *Schipani și alții împotriva Italiei*, 2015, pct. 71-72), sau în cazul în care hotărârea instanței supreme conținea o referire la cererile de pronunțare a unei hotărâri preliminare formulate de societatea reclamantă prin expresia „fără a fi necesar să adreseze Curții de Justiție a Uniunii Europene o întrebare preliminară”, și nu era posibil să se stabilească dacă aceste chestiuni au fost examinate în raport cu criteriile *Cilfit* (*Sanofi Pasteur împotriva Franței*, 2020, pct. 78; *Bio Farmland Betriebs S.R.L. împotriva României*, 2021, pct. 55).

C. Aprecierea caracterului rezonabil al duratei procedurii interne în urma sesizării CJUE cu o cerere de pronunțare a unei hotărâri preliminare

Art. 6 § 1 din Convenție

„1. Orice persoană are dreptul la judecarea în mod echitabil, în mod public și într-un termen rezonabil a cauzei sale, de către o instanță [...] instituită de lege, care va hotărî fie asupra încălcării drepturilor și obligațiilor sale cu caracter civil, fie asupra temeiniciei oricărei acuzații în materie penală îndreptate împotriva sa”.

86. În *Ghid privind art. 6 din CEDO: Dreptul la un proces echitabil (aspectul civil)* sunt enunțate principiile referitoare la aprecierea de către Curte a caracterului rezonabil al duratei unui proces intern.

87. Cu privire la perioada care trebuie luată în considerare la calcularea duratei procesului, nu se ia în considerare acțiunea în pronunțarea unei hotărâri preliminare de către CJUE la calcularea duratei imputabile autorităților naționale [*Satakunnan Markkinapörssi Oy și Satamedia Oy împotriva Finlandei* (MC), 2017, pct. 208; *Pafitis și alții împotriva Greciei*, 1998, pct. 95; *Koua Poirrez împotriva Franței*, 2003, pct. 61]. Această perioadă se scade din durata totală a procesului intern.

88. În plus, în cadrul examinării caracterului rezonabil al duratei procesului, necesitatea de a solicita CJUE să pronunțe o hotărâre privind chestiuni legate de interpretarea dreptului Uniunii Europene sau faptul că respectiva cauză a fost trimisă Marii Camere a CJUE poate indica un anumit grad de complexitate juridică [*Satakunnan Markkinapörssi Oy și Satamedia Oy împotriva Finlandei* (MC), 2017, pct. 212]. Interacțiunile dintre autoritățile naționale și Comisia Europeană cu privire la chestiuni legate de aplicarea și interpretarea dreptului UE ridicate de cauză, în cazul în care nu există hotărâri ale CJUE cu privire la acest subiect, pot indica, de asemenea, că respectiva cauză este complexă (*Veriter împotriva Franței*, 2010, pct. 67).

D. Refuzul CJUE de a permite părților să răspundă la concluziile avocatului general

Art. 6 § 1 din Convenție

„1. Orice persoană are dreptul la judecarea în mod echitabil, în mod public și într-un termen rezonabil a cauzei sale, de către o instanță [...] instituită de lege, care va hotărî fie asupra încălcării drepturilor și obligațiilor sale cu caracter civil, fie asupra temeiniciei oricărei acuzații în materie penală îndreptate împotriva sa”.

89. Regulamentul de procedură al Curții de Justiție a UE prevede că președintele CJUE, în principiu, declară închisă faza orală a procedurii după ce avocatul general și-a prezentat concluziile. Totuși, CJUE poate dispune în orice moment redeschiderea fazei orale a procedurii, în special atunci când una dintre părți a prezentat, după încheierea acestei faze a procedurii, un fapt nou de natură să fie determinant pentru hotărârea CJUE sau atunci când cauza trebuie soluționată pe baza unui argument care nu a fost dezbătut între părți sau persoanele interesate.

90. În cauza *Coöperatieve Producentenorganisatie van de Nederlandse Kokkelvisserij U.A. împotriva Țărilor de Jos* (dec.), 2009, Curtea a aplicat prezumția de protecție echivalentă procedurii preliminare

în fața CJUE (a se vedea capitolul I.C. *supra* cu privire la prezumția de protecție echivalentă). În cauza respectivă, asociația reclamantă a susținut că refuzul CJUE de a-i permite să răspundă la concluziile avocatului general al CJUE constituia o încălcare a dreptului său la un proces echitabil, astfel cum este garantat de art. 6 § 1 din Convenție, și în special a dreptului la o procedură contradictorie. Curtea a examinat problema dacă procedura în fața CJUE a fost însoțită de garanții care să asigure o protecție a drepturilor asociației reclamante echivalentă cu protecția conferită de Convenție.

Curtea a concluzionat că asociația reclamantă nu a demonstrat că imposibilitatea sa de a răspunde la concluziile avocatului general a făcut ca protecția care i-a fost conferită să fie „vădit deficitară”. Prin urmare, aceasta nu a răsturnat prezumția că procedura în fața CJUE a oferit o protecție a drepturilor sale echivalentă cu cea conferită de Convenție. Curtea a constatat, în primul rând, că CJUE a examinat pe fond cererea de redeschidere a procedurii și a constatat că asociația reclamantă nu a furnizat nicio informație precisă care să indice că ar fi fie utilă, fie necesară redeschiderea procedurii. În al doilea rând, instanța solicitantă ar fi putut adresa CJUE o nouă cerere de pronunțare a unei hotărâri preliminare dacă s-ar fi aflat în imposibilitatea de a soluționa cauza întemeiată pe prima hotărâre.

III. Trimiteri la dreptul Uniunii Europene în jurisprudența Curții

A. Considerații generale

91. În pofida caracterului său specific de instrument privind drepturile omului, Convenția este un tratat internațional care trebuie interpretat în conformitate cu normele și principiile relevante ale dreptului internațional public și, în special, în lumina Convenției cu privire la dreptul tratatelor, adoptate la Viena la 23 mai 1969. În temeiul Convenției de la Viena, Curtea trebuie să stabilească sensul obișnuit ce urmează a fi atribuit termenilor în contextul lor și în lumina obiectului și scopului dispoziției din care sunt preluați. Trebuie să țină seama de faptul că contextul dispoziției este un tratat pentru protecția efectivă a drepturilor individuale ale omului, iar Convenția trebuie citită în ansamblu și interpretată astfel încât să promoveze concordanța și armonia internă între diferitele sale dispoziții. Astfel, Curtea nu a considerat niciodată dispozițiile Convenției ca fiind singurul cadru de referință pentru interpretarea drepturilor și libertăților consacrate de aceasta. Dimpotrivă, aceasta trebuie să țină seama, de asemenea, de orice norme și principii relevante de drept internațional aplicabile în relațiile dintre părțile contractante [*N.D. și N.T. împotriva Spaniei* (MC), 2020, pct. 172].

92. Astfel, la fel ca în cazul altor instrumente de drept internațional, Curtea include în hotărârile și deciziile sale extrasele relevante din instrumentele dreptului Uniunii Europene și din jurisprudența CJUE chiar și atunci când acestea nu sunt decisive, precum și atunci când cauza respectivă a fost îndreptată împotriva unui stat terț [a se vedea, în ceea ce privește acest ultim aspect, printre altele, *Perinçek împotriva Elveției* (MC), 2015, pct. 255-257 și 266, cu privire la existența sau lipsa unui consens privind pedepsirea negării genocidului; *Kurban împotriva Turciei*, 2020, pct. 37-39 și 81, cu privire la evaluarea candidaților la achizițiile publice; *Guðmundur Andri Ástráðsson împotriva Islandei* (MC), 2020, pct. 130-139, cu privire la conceptul de „instanță instituită prin lege” și caracteristicile independenței și imparțialității].

Exemple de trimiteri la dreptul Uniunii Europene în partea din hotărârea Curții referitoare la dreptul aplicabil includ:

- Tratatul privind Uniunea Europeană (TUE) și Tratatul privind funcționarea Uniunii Europene (TFUE) [*N.D. și N.T. împotriva Spaniei* (MC), 2020, pct. 41-43];

- Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene [*Centrum för rättvisa împotriva Suediei* (MC), 2021, pct. 92; *Big Brother Watch și alții împotriva Regatului Unit* (MC), 2021, pct. 202];
- un acord de asociere între UE și un stat terț [*Saadi împotriva Italiei* (MC), 2008, pct. 62];
- regulamente [*X împotriva Letoniei* (MC), 2013, pct. 42; *N.D. și N.T. împotriva Spaniei* (MC), 2020, pct. 45-46; *Pönkä împotriva Estoniei*, 2016, pct. 21];
- directive [*Ilias și Ahmed împotriva Ungariei* (MC), 2019, pct. 47-58; *Centrum för rättvisa împotriva Suediei* (MC), 2021, pct. 93-97; *Jurčić împotriva Croației*, 2021, pct. 33-34];
- decizii-cadru [*Perinçek împotriva Elveției* (MC), 2015, pct. 82-86; *G.I.E.M. S.R.L. și alții împotriva Italiei* (MC), 2018, pct. 147-148];
- acorduri internaționale între Uniunea Europeană și state terțe [*Ilias și Ahmed împotriva Ungariei* (MC), 2019, pct. 59];
- jurisprudența instanțelor Uniunii Europene [*F.G. împotriva Suediei* (MC), 2016, pct. 51; *Mihalache împotriva României* (MC), 2019, pct. 42-43; *Jurčić împotriva Croației*, 2021, pct. 35-41];
- rezoluții ale Parlamentului European [*N.D. și N.T. împotriva Spaniei* (MC), 2020, pct. 52; *Vavřička și alții împotriva Republicii Cehe* (MC), 2021, pct. 149];
- recomandări și concluzii ale Consiliului Uniunii Europene [*Vavřička și alții împotriva Republicii Cehe* (MC), 2021, pct. 148 și 150] sau ale Comisiei Europene [*Ilias și Ahmed împotriva Ungariei* (MC), 2019, pct. 60];
- orientări și anchete publicate de UE [*Kurt împotriva Austriei* (MC), 2021, pct. 95-98].

93. Curtea a statuat de asemenea în repetate rânduri că Convenția trebuie interpretată în lumina dreptului UE relevant și în special a obligațiilor statelor membre (*Aristimuño Mendizabal împotriva Franței*, 2006, pct. 69 și jurisprudența citată acolo), avându-se în vedere faptul că dreptul UE oferă orientări utile [*Vilho Eskelinen și alții împotriva Finlandei* (MC), 2007, pct. 60].

94. Uneori, Curtea face trimitere la dreptul Uniunii Europene și pentru a stabili existența unui consens la nivel european și/sau internațional. Astfel de exemple includ:

- existența sau lipsa unui consens privind pedepsirea negării genocidului [*Perinçek împotriva Elveției* (MC), 2015, pct. 255-257 și 266];
- existența unui consens privind durata perioadelor de așteptare pentru reîntregirea familiei în cazul persoanelor aflate sub protecție subsidiară [*M.A. împotriva Danemarcei* (MC), 2021, pct. 155-159];
- lipsa unei interdicții generale privind urmărirea penală a victimelor traficului de persoane (*V.C.L. și A.N. împotriva Regatului Unit*, 2021, pct. 158).

95. Partea finală a prezentului capitol nu este concepută să prezinte în mod exhaustiv toate cauzele în care Curtea a făcut trimiteri la dreptul Uniunii Europene. Dimpotrivă, scopul acesteia este să ilustreze mecanismul aplicat prin exemple care se referă în mod direct la chestiuni care iau naștere și în dreptul UE, precum și prin hotărâri și decizii în care dreptul UE apare în raționamentul Curții.

B. Azil și imigrație

96. În *Ghid privind jurisprudența Convenției europene a drepturilor omului: Imigrația* sunt expuse principiile referitoare la toate chestiunile care pot apărea în temeiul Convenției în materie de azil și imigrație¹⁰.

97. Dreptul Uniunii Europene conține un număr mare de instrumente care reglementează chestiuni legate de azil și imigrație, în special sistemul european comun de azil. Implementarea și aplicarea acestor instrumente de către autoritățile naționale au avut ca efect o serie de cauze introduse în fața Curții.

98. *Art. 5 § 1 din Convenție*: Curtea, examinând dacă decizia de a deține un solicitant de azil a fost luată „potrivit căilor legale”, a statuat că normele naționale la care se referea această sintagmă puteau decurge din dreptul Uniunii Europene [*Thimothawes împotriva Belgiei*, 2017, pct. 70; *Muzamba Oyaw împotriva Belgiei* (dec.), 2017, pct. 35].

99. Curtea a soluționat, de asemenea, diverse cauze legate de dreptul UE sau în care a făcut trimitere la dreptul UE, inclusiv cu privire la următoarele chestiuni:

- lipsa unei legături jurisdicționale cu statul pârât în sensul art. 1 din Convenție în privința unor persoane care au solicitat o viză de la o ambasadă a statului respectiv într-o țară care nu era parte la Convenție [*M.N. și alții împotriva Belgiei* (dec.) (MC), 2020, pct. 61-73, 93 și 124];
- riscul unui tratament contrar art. 3 din Convenție în cazul expulzării către un stat terț [*Sufi și Elmi împotriva Regatului Unit*, 2011, pct. 30-34 și 225-226, privind o situație de violență generalizată în statul de destinație; *J.K. și alții împotriva Suediei* (MC), 2016, pct. 47-51, 96-98, 100 și 119, cu privire la, printre altele, posibilitatea unui transfer intern; *M.M.R. împotriva Țărilor de Jos* (dec.), 2016, pct. 31, privind un risc de violență sexuală; *Khasanov și Rakhmanov împotriva Rusiei* (MC), 2022, pct. 58, 122 și 125-126, privind reclamații aparținând unei minorități etnice în statul de destinație];
- caracterul inuman și degradant al detenției administrative a minorilor străini, care trebuie evaluat în funcție de trei factori: vârsta copiilor, chestiunea dacă spațiile sunt corespunzătoare sau nu nevoilor lor specifice, și durata detenției lor (*Popov împotriva Franței*, 2012, pct. 59-63 și 141; *R.M. și alții împotriva Franței*, 2016, pct. 71; *Moustahi împotriva Franței*, 2020, pct. 29 și 132; *M.D. și A.D. împotriva Franței*, 2021, pct. 48-50 și 64);
- caracterul degradant al tratamentului aplicat solicitanților de azil care au trăit pe străzi timp de mai multe luni fără mijloace de subsistență din cauza întârzierilor administrative care le-au împiedicat accesul la condițiile de primire prevăzute de lege [*M.S.S. împotriva Belgiei și Greciei* (MC), 2011, pct. 250-251; *N.H. și alții împotriva Franței*, 2020, pct. 92-100 și 161-162];
- incriminarea actelor homosexuale în statul de origine, care nu a împiedicat în sine expulzarea unei persoane homosexuale în țara respectivă în sensul art. 3 din Convenție (*B și C împotriva Elveției*, 2020, pct. 35 și 59);
- relația dintre dreptul conex Convenției, dreptul UE și Convenția privind statutul refugiaților - adoptată la Geneva în 1951, în ceea ce privește deosebirea dintre statutul de refugiat și faptul de a fi refugiat (*K.I. împotriva Franței*, 2021, pct. 71-79, 122-123, 130 și 142; *R împotriva Franței**, 2022, pct. 111-112);

¹⁰ A se vedea, de asemenea, [Manual de drept european privind drepturile copilului](#), publicat în comun de Curte și de Agenția pentru Drepturi Fundamentale a UE, care expune jurisprudența Curții, precum și dreptul UE și jurisprudența CJUE.

- încălcarea art. 3 și 13 din Convenție ca urmare a refuzului autorităților de a înregistra cererea de azil a solicitanților și expulzarea acestora în Belarus, de unde aceștia riscau să fie returnați în Rusia (*M.A. și alții împotriva Lituaniei*, 2018, pct. 56-60 și 70);
- încadrarea *de facto* ca „privare de libertate”, în sensul art. 5 § 1 din Convenție, a unei șederi într-o zonă de tranzit situată la frontiera terestră dintre un stat membru al UE și un stat terț, în care solicitanții de azil au fost nevoiți să rămână în așteptarea examinării admisibilității cererilor lor de azil [*Ilias și Ahmed împotriva Ungariei* (MC), 2019, pct. 47-60, 132-134, 141, 143, 152-153 și 237; a se vedea de asemenea, *a contrario*, *R.R. și alții împotriva Ungariei*, 2021, pct. 26-28, 49 și 58];
- legalitatea, în temeiul art. 5 § 1 din Convenție, a detenției unui resortisant rus în vederea extrădării sale în statul său de origine, deși i s-a acordat statut de refugiat într-un alt stat membru al Uniunii Europene (*Shiksaitov împotriva Slovaciei*, 2020, pct. 41, 71 și 81);
- refuzul de a elibera un permis de ședere pe o perioadă mai mare de 14 ani unei resortisante din Uniunea Europeană care a avut reședința legală într-un alt stat membru decât cel al cărei resortisantă era (*Aristimuño Mendizabal împotriva Franței*, 2006, pct. 29-35, 67-69 și 74-79);
- lipsa unui consens european și compatibilitatea cu art. 8 (viața de familie) a introducerii unei perioade de așteptare pentru reîntregirea familiei în cazul beneficiarilor de protecție subsidiară [*M.A. împotriva Danemarcei* (MC), 2021, pct. 42-62, 153-160];
- obligațiile pozitive care decurg din art. 8 din Convenție (viața privată) cu privire la un solicitant de azil, minor și neînsoțit, care a fost cazat într-un centru de primire pentru adulți și nu a beneficiat de garanții procedurale minime în cadrul procedurii de evaluare a vârstei (*Darboe și Camara împotriva Italiei**, 2022, pct. 75-94, 126, 133-141, 143, 155);
- expulzarea unor solicitanți de azil aflați la frontierele externe ale Uniunii Europene fără examinarea individuală a cererilor acestora sau împiedicarea acestora să depună cerere de azil, ceea ce poate constitui o expulzare colectivă interzisă de art. 4 din Protocolul nr. 4 [*Hirsi Jamaa și alții împotriva Italiei* (MC), 2012, pct. 28-32 și 135; *N.D. și N.T. împotriva Spaniei* (MC), 2020, pct. 41-52, 177 și 182-184; *M.K. și alții împotriva Poloniei*, 2020, pct. 78-91 și 180-182; *D.A. și alții împotriva Poloniei*, 2021, pct. 65-67; *Shahzad împotriva Ungariei*, 2021, pct. 21-26 și 49; *M.H. și alții împotriva Croației*, 2021, pct. 85-88, 136, 184, 197, 200, 254 și 327];
- garanțiile procedurale care trebuie respectate în temeiul art. 1 din Protocolul nr. 7 în legătură cu expulzarea străinilor, în special în ceea ce privește dreptul de a fi informați despre motivele expulzării și de a avea acces la documentele aflate la dosar [*Muhammad și Muhammad împotriva României* (MC), 2020, pct. 71-73 și 148].

C. Proces echitabil și cale de atac efectivă¹¹

Art. 6

„1. Orice persoană are dreptul la judecarea în mod echitabil, în mod public și într-un termen rezonabil a cauzei sale, de către o instanță independentă și imparțială, instituită de lege, care va hotărî fie asupra încălcării drepturilor și obligațiilor sale cu caracter civil, fie asupra temeiniciei oricărei acuzații în materie penală îndreptate împotriva sa. Hotărârea trebuie să fie pronunțată în mod public, dar accesul în sala de ședință poate fi interzis presei și publicului pe întreaga durată a procesului sau a unei părți a acestuia în interesul moralității, al ordinii publice ori al securității naționale într-o societate democratică, atunci când interesele minorilor sau protecția vieții private a părților la proces o impun, sau în măsura considerată absolut necesară de către instanță atunci când, în împrejurări speciale, publicitatea ar fi de natură să aducă atingere intereselor justiției.

2. Orice persoană acuzată de o infracțiune este prezumată nevinovată până ce vinovăția sa va fi legal stabilită.

3. Orice acuzat are, în special, dreptul:

- a) să fie informat, în termenul cel mai scurt, într-o limbă pe care o înțelege și în mod amănunțit, asupra naturii și cauzei acuzației aduse împotriva sa;
- b) să dispună de timpul și de înlesnirile necesare pregătirii apărării sale;
- c) să se apere el însuși sau să fie asistat de un apărător ales de el și, dacă nu dispune de mijloacele necesare pentru a plăti un apărător, să poată fi asistat în mod gratuit de un avocat din oficiu, atunci când interesele justiției o cer;
- d) să întrebe sau să solicite audierea martorilor acuzării și să obțină citarea și audierea martorilor apărării în aceleași condiții ca și martorii acuzării;
- e) să fie asistat în mod gratuit de un interpret, dacă nu înțelege sau nu vorbește limba folosită la audiere.”

Art. 13

„Orice persoană, ale cărei drepturi și libertăți recunoscute de [...] Convenție au fost încălcate, are dreptul să se adreseze efectiv unei instanțe naționale, chiar și atunci când încălcarea s-ar datora unor persoane care au acționat în exercitarea atribuțiilor lor oficiale.”

1. Domeniul de aplicare al art. 6 din Convenție

100. Curtea a făcut trimitere la domeniul de aplicare al art. 47 din Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene (dreptul la o cale de atac eficientă și la un proces echitabil), precum și la jurisprudența relevantă a CJUE în cadrul examinării posibilității de a-și dezvolta propria jurisprudență și de a extinde, în principiu, domeniul de aplicare al art. 6 § 1 din Convenție la litigiile care implică funcționari publici [*Vilho Eskelinen și alții împotriva Finlandei* (MC), 2007, pct. 29-30 și 60].

101. În cauza *Posti și Rahko împotriva Finlandei*, 2002, Curtea a precizat că poziția sa cu privire la aplicabilitatea art. 6 din Convenție în ceea ce privește accesul la o instanță pentru a contesta restricțiile de pescuit aplicate prin decret ministerial era similară celei adoptate în dreptul UE (pct. 54).

¹¹ Pentru principiile generale aplicabile, a se vedea *Ghid privind art. 6 din Convenția europeană a drepturilor omului: Dreptul la un proces echitabil (aspectul civil)*, *Ghid privind art. 6 din Convenție: dreptul la un proces echitabil (latura penală)* și *Ghid privind art. 13 din Convenția europeană a drepturilor omului: Dreptul la un recurs efectiv (o cale de atac efectivă)*.

102. De asemenea, Curtea a reafirmat, în cauzele referitoare la dreptul Uniunii Europene, că art. 6 din Convenție nu se aplică în privința stabilirii unei taxe [*Emesa Sugar N.V. împotriva Țărilor de Jos* (dec.), 2005, având ca obiect procedurile sumare de injoncțiune privind drepturi și taxe vamale; *Iovițoni și alții împotriva României* (dec.), 2012, pct. 55, privind aplicarea unei taxe de poluare].

2. Dreptul de acces la o instanță¹²

103. În cauza *Société Guérin Automobiles împotriva celor 15 state ale Uniunii Europene* (dec.), 2000, societatea reclamantă s-a plâns că scrisorile primite de la Comisia Europeană cu privire la o plângere pe care o depusese nu conțineau nicio precizare privind căile de atac, termenele, calcularea termenelor sau instanțele cărora putea să se adreseze, efectul fiind acela că acțiunile introduse de societatea reclamantă în fața instanțelor Uniunii Europene au fost declarate inadmisibile ca fiind tardive. Curtea a considerat că nu este necesar să se pronunțe cu privire la compatibilitatea *ratione personae* a cererii cu Convenția întrucât aceasta era, în orice caz, incompatibilă *ratione materiae*. Curtea a constatat că art. 6 și 13 din Convenție nu reglementează dreptul de a fi informat cu privire la căile de atac disponibile și termenele de acțiune prin intermediul unor informații în acest sens în acte care sunt atacabile.

104. Curtea s-a raportat, de asemenea, la dreptul Uniunii Europene în următoarele cauze care ridică probleme privind dreptul de acces la o instanță:

- *Al-Dulimi și Montana Management Inc. împotriva Elveției* (MC), 2016, pct. 59-65, 148 și 152-153: accesul la o instanță pentru a contesta confiscarea activelor reclamantilor în cadrul regimului de sancțiuni economice adoptat de Organizația Națiunilor Unite;
- *Arlewin împotriva Suediei*, 2016, pct. 35-39 și 61-63: competența statului pârât de a examina o acțiune pentru defăimare în lumina Regulamentului (CE) nr. 44/2001 al Consiliului din 22 decembrie 2000 privind competența judiciară, recunoașterea și executarea hotărârilor în materie civilă și comercială („Regulamentul Bruxelles I”);
- *Heracles S.A. General Cement Company împotriva Greciei* (dec.), 2016, pct. 35-41, pct. 67-70: cerința ca societatea reclamantă să ramburseze o parte din ajutorul de stat pe care Comisia Europeană l-a considerat incompatibil cu dreptul UE;
- *Naït-Liman împotriva Elveției* (MC), 2018, pct. 91-93 și 207: lipsa de competență universală a instanțelor civile în materie de tortură;
- *Konkurrenten.no AS împotriva Norvegiei* (dec.), 2019, pct. 43 și 45: responsabilitatea statului pentru pretinsa neacordare de acces la o instanță de către Curtea de Justiție a Asociației Europene a Liberului Schimb;
- *Grzęda împotriva Poloniei* (MC), 2022, pct. 145-167, 277, 307, 318, 322-323 și 348: lipsa controlului judecătoresc cu privire la încetarea prematură, ulterior reformei legislative, a mandatului de membru al Consiliului Național al Magistraturii al unui judecător în exercițiu.

3. Caracterul echitabil al proceselor

105. Curtea a făcut numeroase trimiteri la dreptul Uniunii Europene în cauze privind caracterul echitabil al proceselor.

Mai jos sunt câteva exemple de cauze în care Curtea a făcut trimitere la dreptul UE ori s-a bazat pe aceasta:

- acțiune introdusă de reclamant, care deținea valori mobiliare emise de un conglomerat bancar și de asigurări, pentru a contesta legalitatea exproprierii acelor valori de către statul

¹² A se vedea, de asemenea, [Manual de drept european privind accesul la justiție](#), publicat în comun de Curte și de Agenția pentru Drepturi Fundamentale a UE, care expune jurisprudența Curții, precum și dreptul UE și jurisprudența CJUE.

pârât în cadrul măsurilor de combatere a crizei financiare din 2008 [*Adorisio și alții împotriva Țărilor de Jos* (dec.), 2015, pct. 38-44];

- procedura europeană de soluționare a cererilor cu valoare redusă, într-o cauză privind refuzul instanțelor naționale de a organiza o ședință publică într-o cauză civilă (*Pönkä împotriva Estoniei*, 2016, pct. 21, 30 și 37);
- proceduri în materie de concurență prezumtiv neloială ca urmare a utilizării unor măturii mijlocite (*SA-Capital Oy împotriva Finlandei*, 2019, pct. 86 și 93);
- utilizarea criteriului continuității economice a societății într-o cauză privind o hotărâre civilă pronunțată împotriva societății reclamante pentru practici anticoncurențiale imputabile societății al cărei succesori era [*Carrefour France împotriva Franței* (dec.), 2019, pct. 23-25 și 50];
- numirea judecătorilor și independența sistemului judiciar, atunci când era în discuție conceptul de „instanță instituită de lege” [*Guðmundur Andri Ástráðsson împotriva Islandei* (MC), 2020, pct. 130-139 și 239, într-o cauză penală; *Xhoxhaj împotriva Albaniei*, 2021, pct. 222-229, 298 și 313; *Xero Flor w Polsce sp. z o.o. împotriva Poloniei*, 2021, pct. 134-151, 231 și 284; *Reczkowicz împotriva Poloniei*, 2021, pct. 149-174, 245-246, 250-256, 264 și 268; *Dolińska – Ficek și Ozimek împotriva Poloniei*, 2021, pct. 178-208, 283-284, 301-307, 320, 324-328, 335 și 342; *Advance Pharma sp. z o.o. împotriva Poloniei*, 2022, pct. 192-222, 306-307, 314-317, 326-331 și 338, în cauze civile];
- rapoartele Comisiei Europene privind combaterea corupției și Mecanismul de cooperare și verificare cu privire la România, într-o cauză privind dreptul de acces la o instanță în contextul destituirii premature a procurorului-șef al Direcției Naționale Anticorupție (*Kövesi împotriva României*, 2020, pct. 85-88 și 156);
- imparțialitatea instanței și dreptul la prezumția de nevinovăție al reclamantului, care a fost condamnat de aceeași complet de judecată care i-a condamnat anterior pe complicii săi pe baza acordurilor de recunoaștere a vinovăției ale acestora (*Mucha împotriva Slovaciei*, 2021, pct. 30-36, 58 și 61).

4. Dreptul la apărare

106. Cu titlu de exemplu, Curtea a făcut trimitere la dreptul Uniunii Europene în următoarele cauze care au ridicat probleme legate de dreptul la apărare:

- *Meftah și alții împotriva Franței* (MC), 2002, pct. 32 și 45: lipsa posibilității de a pune concluzii orale în ședința Curții de Casație, în persoană sau prin intermediul unui membru al baroului;
- *Ibrahim și alții împotriva Regatului Unit* (MC), 2016, pct. 203-215, 259, 261, 264 și 271: acces cu întârziere la un avocat în timpul audierii de către poliție din cauza unei amenințări extrem de grave și iminente la adresa siguranței publice;
- *Vizgirda împotriva Sloveniei*, 2018, pct. 51-61, 82, 84 și 86: lipsa interpretării în cursul unui proces penal și lipsa traducerii documentelor într-o limbă pe care inculpatul o cunoștea suficient;
- *Correia de Matos împotriva Portugaliei* (MC), 2018, pct. 76-80, 126, 130 și 136: imposibilitatea unui avocat de a se auto-reprezenta în cadrul acțiunii penale îndreptate împotriva sa.

D. Viața privată și de familie și protecția corespondenței¹³

Art. 8

„1. Orice persoană are dreptul la respectarea vieții sale private și de familie, a domiciliului său și a corespondenței sale.

2. Nu este admis amestecul unei autorități publice în exercitarea acestui drept decât în măsura în care acest amestec este prevăzut de lege și dacă constituie o măsură care, într-o societate democratică, este necesară pentru securitatea națională, siguranța publică, bunăstarea economică a țării, apărarea ordinii și prevenirea faptelor penale, protejarea sănătății sau a moralei, ori protejarea drepturilor și libertăților altora.”

1. Viața privată și protecția datelor

107. Curtea a făcut trimitere la dreptul Uniunii Europene atunci când s-a pronunțat cu privire la următoarele chestiuni legate de respectarea vieții private și protecția datelor:

- schimbarea formei scrise a numelui de familie al reclamantei în pașaportul său [*Mentzen împotriva Letoniei* (dec.), 2004];
- supravegherea apelurilor telefonice ale unui europarlamentar împotriva căruia au fost inițiate mai multe acțiuni penale, în pofida imunității sale parlamentare [*Marchiani împotriva Franței* (dec.), 2008];
- imposibilitatea de a avea acces sau de a obține rectificarea datelor cu caracter personal în Sistemul de Informații Schengen [*Dalea împotriva Franței* (dec.), 2010];
- lipsa unor garanții corespunzătoare și efective împotriva arbitrarului în legătură cu un sistem de interceptare secretă a comunicațiilor de telefonie mobilă [*Roman Zaharov împotriva Rusiei* (MC), 2015, pct. 145-147, 269];
- monitorizarea utilizării internetului de către un angajat la locul de muncă și utilizarea datelor colectate ca motiv de concediere [*Bărbulescu împotriva României* (MC), 2017, pct. 44-51];
- refuzul de a încuviința o acțiune pentru defăimare împotriva unei societăți înregistrate în străinătate pe motiv că pretinsul prejudiciu adus reputației reclamantului nu a fost real și substanțial [*Tamiz împotriva Regatului Unit* (dec.), 2017, pct. 54-55 și 84];
- cerința ca sportivi de elită să furnizeze informații prealabile cu privire la locul în care se vor afla află în scopul unor teste anti-drog aleatorii [*Federația Națională a Asociațiilor și Sindicatelor de Sportivi (FNASS) și alții împotriva Franței*, 2018, pct. 55-56 și 182];
- colectarea, de către poliție, de informații asociate adresei IP dinamice utilizate de reclamant, fără hotărâre judecătorească [*Benedik împotriva Sloveniei*, 2018, pct. 53-62, 95 și 107];
- refuzul instanțelor naționale de a obliga mass-media să anonimneze articole vechi de pe internet referitoare la condamnările penale ale reclamantilor [*M.L. și W.W. împotriva Germaniei*, 2018, pct. 57-63 și 97];
- concedierea unor angajați care fuseseră supravegheați video de către angajatorul lor la sediul societății [*López Ribalda și alții împotriva Spaniei* (MC), 2019, pct. 63-66];

¹³ Pentru principiile generale aplicabile, a se vedea *Ghid privind art. 8 din Convenția europeană a drepturilor omului* și *Ghid privind protecția datelor*. A se vedea, de asemenea, *Manual de legislație europeană privind protecția datelor*, publicat în comun de Curte și de Agenția pentru Drepturi Fundamentale a UE, care expune jurisprudența Curții, precum și dreptul UE și jurisprudența CJUE.

- o obligație legală pentru furnizorii de telecomunicații de a stoca date cu caracter personal ale tuturor clienților lor, chiar și în cazul în care astfel de detalii nu erau necesare pentru facturare sau din alte motive contractuale, precum și accesarea acestor date de către autoritățile naționale în anumite condiții (*Breyer împotriva Germaniei*, 2020, pct. 46-55 și 93-94);
- interceptarea în masă a comunicațiilor și schimburilor de informații în contextul unui regim de supraveghere secretă [*Centrum för rättvisa împotriva Suediei* (MC), 2021, pct. 92-130; *Big Brother Watch și alții împotriva Regatului Unit* (MC), 2021, pct. 202-241; a se vedea, de asemenea, *Ekimdzhev și alții împotriva Bulgariei*, 2022, pct. 230-245 și 419, privind în special păstrarea datelor de comunicații, precum și accesarea lor];
- obligarea reclamantului la a furniza amprente digitale pentru a solicita un pașaport și stocarea acestor amprente pe un cip electronic în pașaport [*Willems împotriva Țărilor de Jos* (dec.), 2021, pct. 16-17 și 26-36];
- obligația de a ancheta acuzații de hărțuire sexuală la locul de muncă (*C împotriva României**, 2022, pct. 45-46 și 71).

2. Viața de familie

108. În cauza *Schalk și Kopf împotriva Austriei*, 2010, care avea ca obiect imposibilitatea căsătoriilor între persoane de același sex, Curtea a făcut trimitere, printre altele, la dreptul Uniunii Europene pentru a recunoaște că relația dintre reclamanti, un cuplu persoane de același sex aflate într-un parteneriat stabil *de facto*, intră sub incidența noțiunii de „viață de familie”, la fel cum relația unui cuplu de persoane de sex diferit aflat în aceeași situație ar intra în sfera noțiunii de „viață de familie” (pct. 24-26 și 93-94).

E. Libertatea de exprimare¹⁴

Art. 10

„1. Orice persoană are dreptul la libertatea de exprimare. Acest drept cuprinde libertatea de opinie și libertatea de a primi sau de a comunica informații ori idei fără amestecul autorităților publice și fără a ține seama de frontiere. Prezentul articol nu împiedică statele să supună societățile de radiodifuziune, de cinematografie sau de televiziune unui regim de autorizare.

2. Exercițarea acestor libertăți ce comportă îndatoriri și responsabilități poate fi supusă unor formalități, condiții, restrângeri sau sancțiuni prevăzute de lege, care constituie măsuri necesare, într-o societate democratică, pentru securitatea națională, integritatea teritorială sau siguranța publică, apărarea ordinii și prevenirea infracțiunilor, protecția sănătății sau a moralei, protecția reputației sau a drepturilor altora, pentru a împiedica divulgarea de informații confidențiale sau pentru a garanta autoritatea și imparțialitatea puterii judecătorești.”

109. Curtea a făcut trimitere la, ori s-a bazat pe, dreptul Uniunii Europene și jurisprudența CJUE în următoarele cauze referitoare la libertatea de exprimare:

- *Piermont împotriva Franței*, 1995: o măsură de expulzare a reclamantei, membră a Parlamentului European, din Polinezia Franceză, precum și interzicerea reintrării pe acel teritoriu, precum și o măsură de interzicere a intrării în Noua Caledonie, ca urmare a unor declarații făcute în timpul unei demonstrații (pct. 31-35);
- *Perinçek împotriva Elveției* (MC), 2015: măsuri de combatere a anumitor forme și manifestări de rasism și xenofobie, în contextul unei cauze privind condamnarea penală a

¹⁴ Pentru principiile generale aplicabile, a se vedea *Ghid privind art. 10 din Convenție*.

reclamantului pentru respingerea încadrării juridice ca „genocid” a atrocităților comise de Imperiul Otoman împotriva poporului armean (pct. 82-90, 255 și 266);

- *Delfi AS împotriva Estoniei* (MC), 2015: libertatea de a comunica informații în contextul acordării de despăgubiri împotriva unui portal internet de știri pentru comentariile calomnioase publicate pe website-ul acestuia de către terți anonimi (pct. 50-57, 128 și 147);
- *Magyar Helsinki Bizottság împotriva Ungariei* (MC), 2016: libertatea de a primi informații în contextul refuzului autorităților de a furniza unui ONG numele apărătorilor publici și numărul numirilor acestora (pct. 55-59 și 144);
- *Satakunnan Markkinapörssi Oy și Satamedia Oy împotriva Finlandei* (MC), 2017: libertatea de a comunica informații în contextul unei hotărâri judecătorești prin care s-a interzis publicarea în masă, de către societățile mass-media, a informațiilor fiscale (pct. 55-79, 133, 149-151, 158-159, 188, 193, 197 și 212);
- *Biancardi împotriva Italiei*, 2021: hotărâre civilă împotriva unui redactor de ziar pentru refuzul de a de-indexa un articol referitor la o cauză penală îndreptată împotriva unei persoane de drept privat care era ușor de accesat prin introducerea numelui persoanei într-un motor de căutare pe internet (pct. 18-29, 53 și 67).

F. Libertatea de întrunire și de asociere

Art. 11

„1. Orice persoană are dreptul la libertatea de întrunire pașnică și la libertatea de asociere, inclusiv dreptul de a constitui cu alții sindicate și de a se afilia la sindicate pentru apărarea intereselor sale.

2. Exercițarea acestor drepturi nu poate face obiectul altor restrângeri decât acelea care, prevăzute de lege, constituie măsuri necesare, într-o societate democratică, pentru securitatea națională, siguranța publică, apărarea ordinii și prevenirea infracțiunilor, protejarea sănătății sau a moralei ori pentru protecția drepturilor și libertăților altora. Prezentul articol nu interzice ca restrângeri legale să fie impuse exercitării acestor drepturi de către membrii forțelor armate, ai poliției sau ai administrației de stat.”

110. În *Ghid privind art. 11 din Convenția europeană a drepturilor omului: Libertatea de întrunire și de asociere* sunt expuse în detaliu principiile aplicabile privind libertatea de întrunire și de asociere, astfel cum sunt garantate de Convenție. Curtea a făcut trimitere la, ori s-a bazat pe, dreptul Uniunii Europene și jurisprudența CJUE în următoarele cauze referitoare la libertatea de întrunire și de asociere:

- în ceea ce privește interzicerea prin lege a finanțării unui partid politic francez de către un partid politic cu sediul într-un alt stat membru al UE (*Parti nationaliste basque – Organisation régionale d’Iparralde împotriva Franței*, 2007, pct. 31 și 48);
- în ceea ce privește funcționarea pieței interne și libera circulație a mărfurilor între statele membre, în speță ca urmare a blocării drumurilor principale de către agricultori [*Kudrevičius și alții împotriva Lituaniei* (MC), 2015, pct. 71-77]: Curtea a statuat că nu era necesar să se stabilească dacă măsurile adoptate de autoritățile lituaniene puteau fi justificate în lumina jurisprudenței CJUE, constatând că rolul acestuia din urmă era de a stabili dacă statele membre UE și-au respectat obligația de a asigura libera circulație a mărfurilor, în timp ce sarcina Curții în speță era de a stabili dacă a existat o încălcare a dreptului reclamantilor la libertatea de întrunire în circumstanțele cauzei (pct. 184);

- în ceea ce privește dreptul funcționarilor publici de a forma un sindicat și dreptul de a negocia și de a încheia contracte colective de muncă [*Demir și Baykara împotriva Turciei* (MC), 2008, pct. 47, 51, 80, 105 și 150];
- în ceea ce privește caracterul ilegal al unui boicot care urmărea să exercite presiuni asupra unei societăți străine pentru a încheia un contract colectiv de muncă, cu încălcarea libertății de stabilire garantate în Spațiul Economic European [*Norwegian Confederation of Trade Unions (LO) și Norwegian Transport Workers' Union (NTF) împotriva Norvegiei*, 2021, pct. 67-69];
- în ceea ce privește aplicarea legislației privind finanțarea din străinătate a organizațiilor neguvernamentale și a directorilor acestora, având ca efect aplicarea de amenzi, restrângerea activităților acestora și chiar dizolvarea organizațiilor (*Ecodefence și alții împotriva Rusiei**, 2022, pct. 46-47, 132 și 166).

G. Egalitatea de tratament și interzicerea discriminării¹⁵

Art. 14

„Exercitarea drepturilor și libertăților recunoscute de prezenta convenție trebuie să fie asigurată fără nicio deosebire bazată, în special, pe sex, rasă, culoare, limbă, religie, opinii politice sau orice alte opinii, origine națională sau socială, apartenență la o minoritate națională, avere, naștere sau orice altă situație.”

Art. 1 din Protocolul nr. 12

„1. Exercitarea oricărui drept prevăzut de lege trebuie să fie asigurată fără nici o discriminare bazată, în special, pe sex, pe rasă, culoare, limbă, religie, opinii politice sau orice alte opinii, origine națională sau socială, apartenență la o minoritate națională, avere, naștere sau oricare altă situație.

2. Nimeni nu va fi discriminat de o autoritate publică pe baza oricăruia dintre motivele menționate la paragraful 1.”

111. Cauza *Stec și alții împotriva Regatului Unit* (MC), 2006, a avut ca obiect diferențe între bărbați și femei în ceea ce privește dreptul la prestații de securitate socială în urma unei vătămări profesionale. Cererile au fost depuse la Curte după pronunțarea unei hotărâri preliminare de către CJUE, la cererea instanțelor naționale. CJUE a constatat că legislația națională în discuție nu era incompatibilă cu Directiva privind egalitatea de tratament în domeniul securității sociale. Deși problema pe care Curtea a fost sesizată să o examineze în temeiul art. 14 din Convenție era diferită de cea examinată de CJUE, Curtea a considerat că ar trebui acordată o atenție deosebită valorii convingătoare puternice a constatării făcute de CJUE (pct. 58). Curtea a constatat, în cele din urmă, că nu a fost încălcat art. 14 din Convenție coroborat cu art. 1 din Protocolul nr. 1 (a se vedea, de asemenea, în sens similar, *Walker împotriva Regatului Unit*, 2006; *Barrow împotriva Regatului Unit*, 2006).

112. Cauzele *Napotnik împotriva României*, 2020, și *Jurčić împotriva Croației*, 2021 au avut ca obiect chestiunea dacă măsurile luate în privința reclamantelor constituiau o discriminare directă bazată pe sex (în speță, ca urmare a faptului că erau însărcinate). În prima cauză, reclamanta, de profesie diplomat detașat în străinătate, a fost rechemată imediat după ce a anunțat că este însărcinată

¹⁵ Pentru principiile generale aplicabile, a se vedea *Ghid privind art. 14 din Convenție și art. 1 din Protocolul nr. 12 la Convenție*. A se vedea, de asemenea, *Manual de drept european privind nediscriminarea*, publicat în comun de Curte și de Agenția pentru Drepturi Fundamentale a UE, care expune jurisprudența Curții, precum și dreptul UE și jurisprudența CJUE.

pentru a doua oară. În a doua cauză, reclamantei i s-a refuzat statutul de angajat asigurat, precum și o prestație profesională după ce angajarea sa a fost considerată fictivă din cauza sarcinii sale.

În raționamentul său, Curtea a făcut trimitere la dreptul Uniunii Europene, inclusiv la jurisprudența relevantă a CJUE. Curtea a considerat, la fel ca CJUE, că o diferență de tratament pe motive de sarcină ar echivala cu o discriminare directă pe motive de sex dacă nu ar fi justificată (*Napotnik împotriva României*, 2020, pct. 77; *Jurčić împotriva Croației*, 2021, pct. 69).

În cauza *Napotnik împotriva României*, 2020, Curtea a continuat cu expunerea deosebirii dintre faptele cauzei și cele examinate de CJUE (pct. 82), după care a concluzionat că nu a fost încălcat art. 1 din Protocolul nr. 12 la Convenție. În schimb, în cauza *Jurčić împotriva Croației*, 2021, Curtea s-a bazat pe jurisprudența CJUE și alte instrumente internaționale (pct. 73, 76 și 84) atunci când a constatat o încălcare a art. 14 din Convenție coroborat cu art. 1 din Protocolul nr. 1.

113. De asemenea, Curtea a făcut trimitere la dreptul Uniunii Europene atunci când a soluționat următoarele chestiuni referitoare la interzicerea discriminării:

- noțiunea de discriminare indirectă și utilizarea datelor statistice ca probe care conduc la o prezumție simplă de discriminare [*D.H. și alții împotriva Republicii Cehe* (MC), 2007, pct. 81-91, 103-104, 184 și 187];
- excluderea nerezidenților de la anumite drepturi în temeiul contractelor de asigurări de sănătate în urma unei reforme legislative [*Ramaer și Van Willigen împotriva Țărilor de Jos* (dec.), 2012, pct. 61-63, cauză în care instanțele naționale solicitaseră anterior CJUE să pronunțe o hotărâre preliminară];
- excluderea cuplurilor de același sex din categoria „acord de conviețuire”, o formă oficială de parteneriat civil pentru cupluri necăsătorite [*Vallianatos și alții împotriva Greciei* (MC), 2013, pct. 31-34];
- existența unor condiții mai favorabile de reîntregire a familiei pentru persoane care au deținut cetățenia statului pârât timp de cel puțin 28 de ani [*Biao împotriva Danemarcei* (MC), 2016, pct. 56-59 și 134-135].

H. Dreptul la respectarea bunurilor¹⁶

Art. 1 din Protocolul nr. 1

„Orice persoană fizică sau juridică are dreptul la respectarea bunurilor sale. Nimeni nu poate fi lipsit de proprietatea sa decât pentru cauză de utilitate publică și în condițiile prevăzute de lege și de principiile generale ale dreptului internațional.

Dispozițiile precedente nu aduc atingere dreptului statelor de a adopta legile pe care le consideră necesare pentru a reglementa folosința bunurilor conform interesului general sau pentru a asigura plata impozitelor ori a altor contribuții, sau a amenzilor.”

114. În contextul cauzelor examinate în temeiul art. 1 din Protocolul nr. 1, Curtea a făcut trimitere la, ori s-a bazat pe, dreptul UE și jurisprudența CJUE în următoarele chestiuni:

- imposibilitatea de a obține rambursarea de către stat a taxei pe valoarea adăugată plătită în exces (TVA) (*S.A. Dangeville împotriva Franței*, 2002, pct. 31-37, 46 și 56-57; a se vedea, de asemenea, *Aon Conseil et Courtagé S.A. și Christian de Clarens S.A. împotriva Franței*, 2007, pct. 28 și 35-44): Curtea a observat că ingerința în discuție nu a rezultat dintr-o intervenție legislativă, ci, dimpotrivă, din faptul că legiuitorul nu a pus dreptul intern în

¹⁶ Pentru principiile generale aplicabile, a se vedea *Ghid privind art. 1 din Protocolul nr. 1 la Convenție*.

concordanță cu o directivă a Uniunii Europene (*S.A. Dangeville împotriva Franței*, 2002, pct. 57);

- incapacitatea de a deduce TVA-ul din cauza unei erori săvârșite de unul dintre furnizorii societății reclamante (*„Bulves” AD împotriva Bulgariei*, 2009, pct. 29-32);
- norme privind jocurile de noroc [*Monedero și alții împotriva Franței* (dec.), 2010];
- aplicarea unei taxe de poluare la importul de autoturisme second-hand dintr-un alt stat membru al Uniunii Europene [*Jovițoni și alții împotriva României* (dec.), 2012, pct. 20-24, 33-34 și 45-50; *Pop și alții împotriva României* (dec.), 2019, pct. 24-30, 53 și 62-63];
- cerința de a rambursa o parte din ajutorul de stat pe care Comisia Europeană l-a considerat ulterior incompatibil cu dreptul UE [*Heracles S.A. General Cement Company împotriva Greciei* (dec.), 2016, pct. 35-41 și 67-70];
- răspunderea personală a unui acționar pentru datoriile unei societăți lichidate în temeiul legislației speciale privind societățile inactive [*Lekić împotriva Sloveniei* (MC), 2018, pct. 126];
- clauze abuzive în contracte încheiate cu consumatorii [*Antonopoulou împotriva Greciei* (dec.), 2021, pct. 38-43, 73-74 și 83];
- înghețarea și confiscarea produselor provenite din săvârșirea de infracțiuni [*G.I.E.M. S.R.L. și alții împotriva Italiei* (MC), 2018, pct. 147-153 și 273; *Todorov și alții împotriva Bulgariei*, 2021, pct. 115-120 și 214];
- confiscarea valutei nedeclarate la frontieră (*Grifhorst împotriva Franței*, 2009, pct. 27-36, 90, 93, 102 și 104; *Imeri împotriva Croației*, 2021, pct. 40-47, 72 și 84; *Stoyan Nikolov împotriva Bulgariei*, 2021, pct. 22-26 și 57-58);
- lipsa garanțiilor procedurale și a unei posibilități rezonabile de a contesta măsurile extraordinare ale băncii naționale de anulare a acțiunilor și obligațiilor (*Pintar și alții împotriva Sloveniei*, 2021): Curtea a ținut seama în special de faptul că, în speță, punerea la dispoziție a unei căi de atac efective era legată de chestiuni complexe privind respectarea diferitelor principii din dreptul UE și că CJUE fusese sesizată cu mai multe cereri de pronunțare a unei hotărâri preliminare (pct. 101).

115. Curtea a examinat cauze referitoare la măsurile de austeritate luate în mai multe state membre ale Uniunii Europene în contextul crizei economice de la sfârșitul anilor 2000. Măsurile în discuție au fost luate, în special, în temeiul unor memorandumuri de înțelegere între statele membre din zona euro, al mecanismelor de sprijin aferente și al Mecanismului european de stabilitate [a se vedea, de exemplu, *Koufaki și ADEDY împotriva Greciei* (dec.), 2013, pct. 18 și 38; *da Conceição Mateus și Santos Januário împotriva Portugaliei* (dec.), 2013, pct. 11 și 25; *da Silva Carvalho Rico împotriva Portugaliei* (dec.), 2015, pct. 22-24 și 39; *Mamatas și alții împotriva Greciei*, 2016, pct. 54, 101-102, 115 și 118].

I. Alegerile pentru Parlamentul European

Art. 3 din Protocolul nr. 1

„Înaltele părți contractante se angajează să organizeze, la intervale rezonabile, alegeri libere cu vot secret, în condițiile care asigură libera exprimare a opiniei poporului cu privire la alegerea corpului legislativ.”

116. În *Ghid privind art. 3 din Protocolul nr. 1 la Convenție* sunt expuse în detaliu principiile aplicabile privind dreptul la alegeri libere, astfel cum este garantat de Convenție.

117. Art. 3 din Protocolul nr. 1 se aplică alegerii membrilor Parlamentului European [*Matthews împotriva Regatului Unit* (MC), 1999, pct. 44; *Occhetto împotriva Italiei* (dec.), 2013, pct. 42; *Strack și Richter împotriva Germaniei* (dec.), 2016, pct. 22].

118. Cauza *Tête împotriva Franței*, decizia Comisiei din 1987, a avut ca obiect în special compatibilitatea, cu art. 3 din Protocolul nr. 1, a legislației franceze în vigoare la momentul respectiv privind alegerea reprezentanților francezi în Parlamentul European. Comisia a considerat că pragul minim de 5% necesar pentru a obține locuri în Parlamentul European și faptul că listele care nu au obținut 5% din voturile exprimate nu puteau solicita rambursarea garanției și a cheltuielilor de campanie au urmărit un scop legitim din perspectiva art. 3 din Protocolul nr. 1, și anume favorizarea apariției unor curente de gândire suficient de reprezentative. În plus, Comisia a hotărât că normele privind timpul de emisie pentru emisiunile electorale de radio și televiziune, precum și deosebirea făcută între grupurile reprezentate în adunările legislative franceze și alte liste, nu erau nejustificate sau disproporționate având în vedere marja de apreciere a statului. În opinia Comisiei, regulamentele în cauză, chiar luate împreună, cu siguranță nu au constituit o ingerință în exercitarea liberei exprimări a opiniei poporului în alegerea corpului legislativ.

119. Cauza *Matthews împotriva Regatului Unit* (MC), 1999, a avut ca obiect imposibilitatea reclamantei, cu domiciliul în Gibraltar, de a se înregistra pentru a vota la alegerile pentru Parlamentul European din 1994. Curtea a constatat că, atunci când s-a decis alegerea reprezentanților în Parlamentul European prin vot universal direct, s-a făcut precizarea că Regatul Unit nu va aplica dispoziția relevantă în Gibraltar. Totuși, în opinia Curții, odată cu extinderea competențelor Parlamentului European în temeiul Tratatului de la Maastricht din 1992, Regatul Unit ar fi trebuit să se asigure că dreptul la alegeri libere va fi garantat în Gibraltar. Regatul Unit a aderat liber la Tratatul de la Maastricht; prin urmare, împreună cu celelalte părți la tratatul respectiv, era responsabil *ratione materiae* în temeiul Convenției pentru efectele acestuia (pct. 33). Curtea a concluzionat că imposibilitatea reclamantei de a-și exprima opinia cu privire la alegerea membrilor Parlamentului European a afectat însăși esența dreptului său de vot (pct. 64-65).

120. În cauzele *Greens și M.T. împotriva Regatului Unit*, 2010, precum și *Kulinski și Sabev împotriva Bulgariei*, 2016, Curtea a constatat o încălcare a dreptului de vot, astfel cum este garantat de art. 3 din Protocolul nr. 1, din cauza interdicției generalizate care îi împiedica pe reclamanți să voteze la alegerile pentru Parlamentul European pentru simplul motiv că au fost condamnați pentru o infracțiune și executau pedepse cu închisoarea.

121. Cauza *Occhetto împotriva Italiei* (dec.), 2013, a avut ca obiect decizia reclamantului de a renunța la dreptul său la un loc în Parlamentul European. Litigiul dintre reclamant și candidatul desemnat în locul său a făcut obiectul unor decizii emise de *Consiglio di Stato* din Italia, Biroul electoral al Parlamentului European și, în ultimă instanță, CJUE. Acestea au condus, în cele din urmă, la o hotărâre potrivit căreia renunțarea era irevocabilă, iar reclamantul nu avea dreptul de a fi membru al Parlamentului European. În opinia Curții, neacceptarea de către *Consiglio di Stato* a retragerii renunțării reclamantului a urmărit scopurile legitime de securitate juridică în procesul electoral și protecția drepturilor celorlalți, în special ale persoanei care a fost declarată aleasă în locul său (pct. 49). Constatând, printre altele, că reclamantul a renunțat la locul său din proprie voință, Curtea a considerat, având în vedere marja de apreciere lăsată statelor membre în materie, că nu a existat nicio aparentă încălcare a Convenției (pct. 53).

122. În cauza *Mihaela Mihai Neagu împotriva României* (dec.), 2014, reclamanta s-a plâns de respingerea candidaturii sale pentru alegerea în Parlamentul European pe motiv că nu a obținut 100.000 de semnături de susținere. Având în vedere marja de manevră lăsată de dreptul Uniunii Europene statelor membre la stabilirea condițiilor de eligibilitate pentru a candida la alegeri, precum și circumstanțele specifice ale cauzei, Curtea a considerat că numărul de semnături necesare pentru depunerea unei candidaturi nu a determinat o încălcare a dreptului de a candida pentru Parlamentul European.

123. Curtea a constatat, de asemenea, că un prag minim de 5% pentru alocarea locurilor în Parlamentul European este compatibil cu art. 3 din Protocolul nr. 1 [*Strack și Richter împotriva Germaniei* (dec.), 2016, pct. 33-34; a se vedea, de asemenea, *Tête împotriva Franței*, decizia Comisiei, 1987].

124. Decizia din cauza *Dupré împotriva Franței*, 2016, a avut ca obiect alegerea a doi reprezentanți francezi suplimentari în Parlamentul European, la mijlocul legislaturii, în urma intrării în vigoare a Tratatului de la Lisabona. Guvernul francez a ales să lase Adunarea Națională să desemneze, dintre membrii săi, noii membri ai Parlamentului European, fapt care l-a împiedicat astfel pe reclamant să candideze. Curtea a admis că această formă de numire urmărea un scop legitim, având în vedere riscul unei participări scăzute, costul ridicat pentru doar două locuri, precum și complexitatea organizațională a alternativelor disponibile (pct. 25). Având în vedere impactul său limitat și caracterul său tranzitoriu, Curtea a constatat că măsura nu a fost disproporționată în raport cu scopul legitim urmărit (pct. 26).

J. Principiul *ne bis in idem*

Art. 4 din Protocolul nr. 7

„1. Nimeni nu poate fi urmărit sau pedepsit penal de către jurisdicțiile aceluiași stat pentru săvârșirea infracțiunii pentru care a fost deja achitat sau condamnat printr-o hotărâre definitivă conform legii și procedurii penale ale acestui stat.

2. Dispozițiile paragrafului precedent nu împiedică redeschiderea procesului, conform legii și procedurii penale a statului respectiv, dacă fapte noi ori recent descoperite sau un viciu fundamental în cadrul procedurii precedente sunt de natură să afecteze hotărârea pronunțată.

3. Nicio derogare de la prezentul articol nu este îngăduită în temeiul art. 15 din Convenție.”

125. În conformitate cu principiul *ne bis in idem*, nimeni nu poate fi judecat sau pedepsit în cadrul procesului penal de două ori pentru aceeași infracțiune. Atât Curtea, cât și CJUE s-au pronunțat în mai multe rânduri în cauze referitoare la acest drept. Jurisprudența Curții în materie este abordată în *Ghid privind art. 4 din Protocolul nr. 7*.

126. Curtea a făcut trimitere în mod expres la dreptul Uniunii Europene și la jurisprudența CJUE în următoarele cauze:

- *Sergey Zolotukhin împotriva Rusiei* (MC), 2009, pct. 33-38 și 79, privind condamnarea administrativă a reclamantului pentru „fapte minore de dezordine” și urmărirea sa penală ulterioară pentru „fapte de dezordine” în legătură cu aceleași fapte;
- *A și B împotriva Norvegiei* (MC), 2016, pct. 51-52 și 118, privind aplicarea de taxe suplimentare reclamantilor în urma procedurilor administrative și, în contextul procedurilor penale paralele, condamnarea acestora pentru fraudă fiscală ca urmare a aceluiași omisiuni;
- *Krombach împotriva Franței* (dec.), 2018, pct. 16-18 și 38-39, privind condamnarea penală a reclamantului în Franța pentru fapte despre care a susținut că fusese achitat anterior în Germania;
- *Seražin împotriva Croației* (dec.), 2018, pct. 48-49, privind aplicarea unei măsuri de excludere prin care i se interzicea unei persoane condamnate pentru huliganism să participe la evenimente sportive;
- *Nodet împotriva Franței*, 2019, pct. 30-32, privind amenzile aplicate de autoritatea de reglementare a piețelor financiare pentru manipularea prețului acțiunilor și, ulterior, de

instanțele penale pentru infracțiunea de obstrucționare a bunei funcționări a pieței financiare cu privire la aceleași acțiuni;

- *Mihalache împotriva României* (MC), 2019, pct. 40-43, privind redeschiderea de către o autoritate de rang superior a urmăririi penale care fusese înlocuită cu amendă administrativă;
- *Bajčić împotriva Croației*, 2020, pct. 14, privind o sancțiune aplicată pentru depășirea limitei de viteză, urmată de o condamnare penală pentru producerea unui accident rutier fatal;
- *Galović împotriva Croației*, 2021, pct. 123, privind mai multe condamnări succesive pentru acte de violență domestică.

K. Alte chestiuni

127. De asemenea, Curtea s-a raportat la, ori s-a bazat pe, dreptul Uniunii Europene în examinarea următoarelor chestiuni:

- *obligațiile procedurale care decurg din dreptul la viață (art. 2 din Convenție)*: în legătură cu condițiile de participare a fratelui victimei unui omor la procesul penal (*Vanyo Todorov împotriva Bulgariei*, 2020, pct. 21-22 și 63-64);
- *protecția victimelor infracțiunilor (art. 3 și 8 din Convenție)*: în legătură cu cerințele referitoare la colectarea și păstrarea mărturiilor date de copii, prevăzute în directivele UE privind protecția copiilor victime ale abuzului sexual [*X și alții împotriva Bulgariei* (MC), 2021, pct. 135-137, 192 și 217; *R.B. împotriva Estoniei*, 2021, pct. 47-48 și 88; a se vedea, de asemenea, în legătură cu o victimă adultă, *J.L. împotriva Italiei*, 2021, pct. 69 și 120];
- *munca forțată și acțiunile de combatere a traficului de persoane (art. 4 din Convenție)*: în legătură cu răspunsul necorespunzător al autorităților la o situație de trafic de persoane care a rezultat din exploatarea vulnerabilității lucrătorilor migranți fără acte de identitate (*Chowdury și alții împotriva Greciei*, 2017, pct. 45-47 și 106-107) și neadoptarea de către autoritățile naționale a unor măsuri în concordanță cu standardele internaționale de protecție a minorilor suspectați a fi victime ale traficului de persoane (*V.C.L. și A.N. împotriva Regatului Unit*, 2021, pct. 106 și 158);
- *nicio pedeapsă fără lege (art. 7 din Convenție)*: în legătură cu luarea în considerare a pedepselor executate într-un alt stat membru al Uniunii Europene în contextul Deciziei-cadru privind luarea în considerare a condamnărilor în statele membre ale Uniunii Europene în cadrul unui nou proces penal [*Arrozpide Sarasola și alții împotriva Spaniei*, 2018, pct. 73-77 și 124-127; a se vedea și *Picabea Ugalde împotriva Spaniei* (dec.), 2019], cerința de previzibilitate în ceea ce privește legislația de transpunere a unei directive a Uniunii Europene (*Georgouleas și Nestoras împotriva Greciei*, 2020, pct. 22 și 66), precum și cerința de previzibilitate în raport cu legislația franceză care definește termenul „produs medicamentos”, care s-a bazat *ad litteram* pe o directivă europeană (*Cantoni împotriva Franței*, 1996, pct. 12-17 și 30);
- *aplicarea retroactivă a legii penale mai favorabile (art. 7 din Convenție)*: în legătură cu principiul aplicării retroactive a legii penale mai indulgente, care decurge și din jurisprudența CJUE ca făcând parte din tradițiile constituționale comune statelor membre [*Scoppola împotriva Italiei (nr. 2)* (MC), 2009, pct. 37-38 și 105]. În *Soros împotriva Franței*, 2011, reclamantul s-a plâns de faptul că legislația Uniunii Europene privind comerțul cu informații privilegiate, care, în opinia sa, îi era mai favorabilă decât legislația națională, nu fusese aplicată în cadrul procesului îndreptat împotriva sa. Chiar și în ipoteza că ar fi fost adevărat, Curtea a constatat că nu era necesară examinarea cererii întrucât, în orice caz, legislația națională era în sine suficient de previzibilă (pct. 38-41 și 70);

- *protecția mediului*: în legătură cu poluarea cauzată de nave și criminalitatea ecologică [*Mangouras împotriva Spaniei* (MC), 2010, pct. 36-43] și incapacitatea prelungită a autorităților de a asigura colectarea, tratarea și eliminarea deșeurilor (*Di Sarno și alții împotriva Italiei*, 2012, pct. 52-56, 71-75, 108 și 111);
- *sacrificarea animalelor și libertatea de religie (art. 9 și 14 din Convenție)*: în legătură cu refuzul autorităților de a acorda aprobarea oficială necesară pentru a permite sacrificarea rituală în conformitate cu prescripțiile religiei evreiești [*Cha'are Shalom Ve Tsedek împotriva Franței* (MC), 2000, pct. 51-52];
- *dreptul la căsătorie (art. 12 din Convenție)*: în legătură cu referirea la bărbați și femei în Convenție, spre deosebire de Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene [*Christine Goodwin împotriva Regatului Unit* (MC), 2002, pct. 58 și 100; *I. împotriva Regatului Unit* (MC), 2002, pct. 41 și 80]. În cauza *Schalk și Kopf împotriva Austriei*, 2010, Curtea a luat în considerare Carta drepturilor fundamentale a UE atunci când a constatat că dreptul la căsătorie consacrat de art. 12 din Convenție nu ar mai trebui să se limiteze, în toate circumstanțele, la căsătoria între două persoane de sex opus (pct. 24-26 și 60-61);
- *detenția și abuzul de putere (art. 18 din Convenție)*: în legătură cu conceptul de abuz de putere în contextul arestării preventive a unui lider al partidului de opoziție pentru motive care nu aveau legătură cu infracțiunea pe care era suspectat că o săvârșise [*Merabishvili împotriva Georgiei* (MC), 2017, art. 155-156 și 306];
- *libertatea de circulație (art. 2 din Protocolul nr. 4)*: în legătură cu o măsură de expulzare a unui membru al Parlamentului European dintr-un teritoriu și de interzicere a reintrării sale (*Piermont împotriva Franței*, 1995, pct. 31-35), precum și mai multe interdicții de părăsire a țării impuse unui resortisant al UE ca urmare a unei condamnări penale (*Nalbantski împotriva Bulgariei*, 2011, pct. 28-29, 59 și 62).

Lista cauzelor citate

Jurisprudența citată în prezentul ghid face trimitere la hotărâri sau decizii pronunțate de Curte, precum și la decizii sau rapoarte ale Comisiei Europene a Drepturilor Omului („Comisia”).

Dacă nu se specifică altfel, trimiterea este la o hotărâre pe fond, pronunțată de o cameră a Curții. Abrevierea „(dec.)” arată că citatul este dintr-o decizie a Curții, iar mențiunea „(MC)” arată că respectiva cauză a fost examinată de Marea Cameră.

Hyperlink-urile aferente cauzelor citate în versiunea electronică a ghidului fac trimitere la baza de date HUDOC (<http://hudoc.echr.coe.int>) care oferă acces la jurisprudența Curții (hotărâri și decizii pronunțate de Marea Cameră, de Cameră și de Comitet; cauze comunicate, avize consultative și rezumate juridice extrase din Nota de informare privind jurisprudența), precum și la jurisprudența Comisiei (decizii și rapoarte) și rezoluțiile Comitetului de Miniștri.

Curtea pronunță hotărârile și deciziile sale în limba engleză sau franceză, cele două limbi oficiale ale acesteia. Baza de date HUDOC oferă, de asemenea, acces la traduceri ale unor cauze importante în peste 30 de limbi neoficiale. În plus, include linkuri către aproximativ o sută de culegeri de jurisprudență online, elaborate de terți.

—A—

A și B împotriva Norvegiei (MC), nr. 24130/11 și 29758/11, 15 noiembrie 2016
A.M.E. împotriva Țărilor de Jos (dec.), nr. 51428/10, 13 ianuarie 2015
Adorisio și alții împotriva Țărilor de Jos (dec.), nr. 47315/13 și alte 2, 9 aprilie 2015
Advance Pharma sp. z o.o împotriva Poloniei, nr. 1469/20, 3 februarie 2022
Al-Dulimi și Montana Management Inc. împotriva Elveției (MC), nr. 5809/08, 21 iunie 2016
Andreasen împotriva Regatului Unit și a altor 26 de state membre ale Uniunii Europene (dec.)
 Comitet , nr. 28827/11, 31 martie 2015
Antonopoulou împotriva Greciei (dec.), nr. 46505/19, 19 ianuarie 2021
Aon Conseil et Courtage S.A. și Christian de Clarens S.A. împotriva Franței, nr. 70160/01, 25 ianuarie 2007
Aristimuño Mendizabal împotriva Franței, nr. 51431/99, 17 ianuarie 2006
Arlewin împotriva Suediei, nr. 22302/10, 1 martie 2016
Arrozpide Sarasola și alții împotriva Spaniei, nr. 65101/16 și alte 2, 23 octombrie 2018
Astikos Kai Paratheristikos Oikodomikos Synetairismos Axiomatikon și Karagiorgos împotriva Greciei
 (dec.), nr. 29382/16 și 489/17, 9 mai 2017
Avotiņš împotriva Letoniei (MC), nr. 17502/07, 23 mai 2016

—B—

„*Bulves*” *AD împotriva Bulgariei*, nr. 3991/03, 22 ianuarie 2009
B și C împotriva Elveției, nr. 889/19 și 43987/16, 17 noiembrie 2020
Bajčić împotriva Croației, nr. 67334/13, 8 octombrie 2020
Bărbulescu împotriva României (MC), nr. 61496/08, 5 septembrie 2017
Barrow împotriva Regatului Unit, nr. 42735/02, 22 august 2006
Baydar împotriva Țărilor de Jos, nr. 55385/14, 24 aprilie 2018
Benedik împotriva Sloveniei, nr. 62357/14, 24 aprilie 2018
Biancardi împotriva Italiei, nr. 77419/16, 25 noiembrie 2021

Biao împotriva Danemarcei (MC), nr. 38590/10, 24 mai 2016
Big Brother Watch și alții împotriva Regatului Unit (MC), nr. 58170/13 și alte 2, 25 mai 2021
Bio Farmland Betriebs S.R.L. împotriva României, nr. 43639/17, 13 iulie 2021
Bivolaru și Moldovan împotriva Franței, nr. 40324/16 și 12623/17, 25 martie 2021
Bley împotriva Germaniei (dec.), 68475/10, 25 iunie 2019
Bosphorus Hava Yolları Turizm ve Ticaret Anonim Şirketi împotriva Irlandei (MC), nr. 45036/98, CEDO 2005-VI
Breyer împotriva Germaniei, nr. 50001/12, 30 ianuarie 2020

—C—

C împotriva României*, nr. 47358/20, 30 august 2022
Cantoni împotriva Franței, 15 noiembrie 1996, *Culegere de hotărâri și decizii* 1996-V
Carrefour Franței împotriva Franței (dec.), nr. 37858/14, 1 octombrie 2019
Centrum för rättvisa împotriva Suediei (MC), nr. 35252/08, 25 mai 2021
Cha'are Shalom Ve Tsedek împotriva Franței (MC), nr. 27417/95, CEDO 2000-VII
Chowdury și alții împotriva Greciei, nr. 21884/15, 30 martie 2017
Christine Goodwin împotriva Regatului Unit (MC), nr. 28957/95, CEDO 2002-VI
Confédération française démocratique du travail împotriva Comunităților Europene, nr. 8030/77, decizia Comisiei din 10 iulie 1978, DR 13
Connolly împotriva a 15 state membre ale Uniunii Europene (dec.), nr. 73274/01, 9 decembrie 2008
Coöperatieve Producentenorganisatie van de Nederlandse Kokkelvisserij U.A. împotriva Țărilor de Jos (dec.), nr. 13645/05, CEDO 2009
Coopérative des agriculteurs de la Mayenne și Coopérative laitière Maine-Anjou împotriva Franței (dec.), nr. 16931/04, CEDO 2006-XV
Correia de Matos împotriva Portugaliei (MC), nr. 56402/12, 4 aprilie 2018

—D—

D.A. și alții împotriva Poloniei, nr. 51246/17, 8 iulie 2021
D.H. și alții împotriva Republicii Cehe (MC), nr. 57325/00, CEDO 2007-IV
da Conceição Mateus și Santos Januário împotriva Portugaliei (dec.), nr. 62235/12 și 57725/12, 8 octombrie 2013
da Silva Carvalho Rico împotriva Portugaliei (dec.), nr. 13341/14, 1 septembrie 2015
Dalea împotriva Franței (dec.), nr. 964/07, 2 februarie 2010
Darboe și Camara împotriva Italiei*, nr. 5797/17, 21 iulie 2022
De Ciantis împotriva Italiei (dec.), nr. 39386/10, 16 decembrie 2014
De Sousa împotriva Portugaliei (dec.), nr. 28/17, 7 decembrie 2021
Delfi AS împotriva Estoniei (MC), nr. 64569/09, CEDO 2015
Demir și Baykara împotriva Turciei (MC), nr. 34503/97, CEDO 2008
Dhahbi împotriva Italiei, nr. 17120/09, 8 aprilie 2014
Di Sarno și alții împotriva Italiei, nr. 30765/08, 10 ianuarie 2012
Dolińska - Ficek și Ozimek împotriva Poloniei, nr. 49868/19 și încă una, 8 noiembrie 2021
Dupré împotriva Franței (dec.), nr. 77032/12, 3 mai 2016

—E—

E.B. împotriva Regatului Unit (dec.), nr. 63019/10, 20 mai 2014
Ecodefence și alții împotriva Rusiei*, nr. 9988/13 și 60 alții, 14 iunie 2022

Ekimdzhiev și alții împotriva Bulgariei, nr. 70078/12, 11 ianuarie 2022
Emesa Sugar N.V. împotriva Țărilor de Jos (dec.), nr. 62023/00, 13 ianuarie 2005

—F—

F.G. împotriva Suediei (MC), nr. 43611/11, 23 martie 2016

—G—

G.I.E.M. S.R.L. și alții împotriva Italiei (MC), nr. 1828/06 și alte 2, 28 iunie 2018
Galović împotriva Croației, nr. 45512/11, 31 august 2021
Georgouleas și Nestoras împotriva Greciei, nr. 44612/13 și 45831/13, 28 mai 2020
Giza împotriva Poloniei (dec.), nr. 1997/11, 23 octombrie 2012
Gray împotriva Germaniei, nr. 49278/09, 22 mai 2014
Greens și M.T. împotriva Regatului Unit, nr. 60041/08 și 60054/08, CEDO 2010 (extrase)
Grifhorst împotriva Franței, nr. 28336/02, 26 februarie 2009
Grzęda împotriva Poloniei (MC), nr. 43572/18, 15 martie 2022
Guðmundur Andri Ástráðsson împotriva Islandei (MC), nr. 26374/18, 1 decembrie 2020

—H—

Harisch împotriva Germaniei, nr. 50053/16, 11 aprilie 2019
Heracles S.A. General Cement Company împotriva Greciei (dec.), nr. 55949/13, 11 octombrie 2016
Hirsi Jamaa și alții împotriva Italiei (MC), nr. 27765/09, CEDO 2012

—I—

I. împotriva Regatului Unit (MC), nr. 25680/94, 11 iulie 2002
Ibrahim și alții împotriva Regatului Unit (MC), nr. 50541/08 și alte 3, 13 septembrie 2016
Ignaoua și alții împotriva Regatului Unit (dec.), nr. 46706/08, 18 martie 2014
Ilias și Ahmed împotriva Ungariei (MC), nr. 47287/15, 21 noiembrie 2019
Imeri împotriva Croației, nr. 77668/14, 24 iunie 2021
Iovițoni și alții împotriva României (dec.), nr. 57583/10, 1245/11 și 4189/11, 3 aprilie 2012

—J—

J.K. și alții împotriva Suediei (MC), nr. 59166/12, 23 august 2016
J.L. împotriva Italiei, nr. 5671/16, 27 mai 2021
Jeunesse împotriva Țărilor de Jos (MC), nr. 12738/10, 3 octombrie 2014
John împotriva Germaniei (dec.), nr. 15073/03, 13 februarie 2007
Jurčić împotriva Croației, nr. 54711/15, 4 februarie 2021

—K—

K.I. împotriva Franței, nr. 5560/19, 15 aprilie 2021
Karoussiotis împotriva Portugaliei, nr. 23205/08, CEDO 2011 (extrase)

Khasanov și Rakhmanov împotriva Rusiei (MC), nr. 28492/15 și 49975/15, 29 aprilie 2022
Konkurrenten.no AS împotriva Norvegiei (dec.), nr. 47341/15, 5 noiembrie 2019
Könyv-Tár Kft și alții împotriva Ungariei, nr. 21623/13, 16 octombrie 2018
Koua Poirrez împotriva Franței, nr. 40892/98, CEDO 2003-X
Koufaki și ADEDY împotriva Greciei (dec.), nr. 57665/12 și 57657/12, 7 mai 2013
Kövesi împotriva României, nr. 3594/19, 5 mai 2020
Krikorian împotriva Franței (dec.), nr. 6459/07, 26 noiembrie 2013
Krombach împotriva Franței (dec.), nr. 67521/14, 20 februarie 2018
Kudrevičius și alții împotriva Lituaniei (MC), nr. 37553/05, CEDO 2015
Kulinski și Sabev împotriva Bulgariei, nr. 63849/09, 21 iulie 2016
Kurban împotriva Turciei, nr. 75414/10, 24 noiembrie 2020
Kurt împotriva Austriei (MC), nr. 62903/15, 15 iunie 2021

—L—

Laurus Invest Hungary KFT și alții împotriva Ungariei (dec.), nr. 23265/13 și alte 5, CEDO 2015
(extrase)
Lechouritou și alții împotriva Germaniei și a altor 26 de state membre ale Uniunii Europene (dec.)
[comitet], nr. 37937/07, 3 aprilie 2012
Lekić împotriva Sloveniei (MC), nr. 36480/07, 11 decembrie 2018
Lohuis și alții împotriva Țărilor de Jos (dec.), nr. 37265/10, 30 aprilie 2013
López Ribalda și alții împotriva Spaniei (MC), nr. 1874/13 și 8567/13, 17 octombrie 2019

—M—

M. & Co. împotriva Republicii Federale Germania, nr. 13258/87, decizia Comisiei din 9 februarie
1990, Decizii și Rapoarte (DR) 64, pag. 146
M.A. împotriva Danemarcei (MC), nr. 6697/18, 9 iulie 2021
M.A. și alții împotriva Lituaniei, nr. 59793/17, 11 decembrie 2018
M.D. și A.D. împotriva Franței, nr. 57035/18, 22 iulie 2021
M.H. și alții împotriva Croației, nr. 15670/18 și 43115/18, 18 noiembrie 2021
M.K. împotriva Greciei, nr. 51312/16, 1 februarie 2018
M.K. și alții împotriva Poloniei, nr. 40503/17 și alte 2, 23 iulie 2020
M.L. și W.W. împotriva Germaniei, nr. 60798/10 și 65599/10, 28 iunie 2018
M.M.R. împotriva Țărilor de Jos (dec.), nr. 64047/10, 24 mai 2016
M.N. și alții împotriva Belgiei (MC) (dec.), nr. 3599/18, 5 mai 2020
M.S.S. împotriva Belgiei și Greciei (MC), nr. 30696/09, CEDO 2011
Magyar Helsinki Bizottság împotriva Ungariei (MC), nr. 18030/11, 8 noiembrie 2016
Mamatas și alții împotriva Greciei, nr. 63066/14 și alte 2, 21 iulie 2016
Mangouras împotriva Spaniei (MC), nr. 12050/04, CEDO 2010
Marchiani împotriva Franței (dec.), nr. 30392/03, 27 mai 2008
Matthews împotriva Regatului Unit (MC), nr. 24833/94, CEDO 1999-I
Meftah și alții împotriva Franței (MC), nr. 32911/96 și alte 2, CEDO 2002-VII
Mentzen împotriva Letoniei (dec.), nr. 71074/01, CEDO 2004-XII
Merabishvili împotriva Georgiei (MC), nr. 72508/13, 28 noiembrie 2017
Michaud împotriva Franței, nr. 12323/11, CEDO 2012
Michnea împotriva României, nr. 10395/19, 7 iulie 2020
Mihaela Mihai Neagu împotriva României (dec.), nr. 66345/09, 6 martie 2014
Mihalache împotriva României (MC), nr. 54012/10, 8 iulie 2019
Monedero Angora împotriva Spaniei (dec.), nr. 41138/05, CEDO 2008

Monedero și alții împotriva Franței (dec.), nr. 32798/06, 2 februarie 2010
Moustahi împotriva Franței, nr. 9347/14, 25 iunie 2020
Mucha împotriva Slovaciei, nr. 63703/19, 25 noiembrie 2021
Muhammad și Muhammad împotriva României (MC), nr. 80982/12, 15 octombrie 2020
Muzamba Oyaw împotriva Belgiei (dec.), nr. 23707/15, 28 februarie 2017

—N—

Fédération nationale des associations et syndicats de sportifs (FNASS) și alții împotriva Franței, nr. 48151/11 și 77769/13, 18 ianuarie 2018
N.D. și N.T. împotriva Spaniei (MC), nr. 8675/15 și 8697/15, 13 februarie 2020
N.H. și alții împotriva Franței, nr. 28820/13 și alte 2, 2 iulie 2020
Naït-Liman împotriva Elveției (MC), nr. 51357/07, 15 martie 2018
Nalbantski împotriva Bulgariei, nr. 30943/04, 10 februarie 2011
Napotnik împotriva României, nr. 33139/13, 20 octombrie 2020
Nodet împotriva Franței, nr. 47342/14, 6 iunie 2019
Norwegian Confederation of Trade Unions (LO) și Norwegian Transport Workers' Union (NTF) împotriva Norvegiei, nr. 45487/17, 10 iunie 2021

—O—

Occhetto împotriva Italiei (dec.), nr. 14507/07, 12 noiembrie 2013
Ojei împotriva Țărilor de Jos (dec.), nr. 64724/10, 14 martie 2017
O'Sullivan McCarthy Mussel Development Ltd împotriva Irlandei, nr. 44460/16, 7 iunie 2018

—P—

Paci împotriva Belgiei, nr. 45597/09, 17 aprilie 2018
Pafitis și alții împotriva Greciei, 26 februarie 1998, *Rapoarte* 1998-I
Parti nationaliste basque – Organisation régionale d'Iparralde împotriva Franței, nr. 71251/01, CEDO 2007-II
Perinçek împotriva Elveției (MC), nr. 27510/08, CEDO 2015 (extrase)
Picabea Ugalde împotriva Spaniei (dec.), nr. 3083/17, 26 martie 2019
Piermont împotriva Franței, 27 aprilie 1995, seria A nr. 314
Pintar și alții împotriva Sloveniei, nr. 49969/14 și alte 4, 14 septembrie 2021
Pirozzi împotriva Belgiei, nr. 21055/11, 17 aprilie 2018
Pönkä împotriva Estoniei, nr. 64160/11, 8 noiembrie 2016
Pop și alții împotriva României (dec.), nr. 54494/11 și alte 2, 2 aprilie 2019
Popov împotriva Franței nr. 39472/07 și 39474/07, 19 ianuarie 2012
Posti și Rahko împotriva Finlandei, nr. 27824/95, CEDO 2002-VII
Povse împotriva Austriei (dec.), nr. 3890/11, 18 iunie 2013

—R—

R împotriva Franței*, nr. 49857/20, 30 august 2022
R.B. împotriva Estoniei, nr. 22597/16, 22 iunie 2021
R.M. și alții împotriva Franței, nr. 33201/11, 12 iulie 2016
R.R. și alții împotriva Ungariei, nr. 36037/17, 2 martie 2021

Ramaer și Van Willigen împotriva Țărilor de Jos (dec.), nr. 34880/12, 23 octombrie 2012
Reczkowicz împotriva Poloniei, nr. 43447/19, 22 iulie 2021
Repcevirág Szövetkezet împotriva Ungariei, nr. 70750/14, 30 aprilie 2019
Rinau împotriva Lituaniei, nr. 10926/09, 14 ianuarie 2020
Romeo Castaño împotriva Belgiei, nr. 8351/17, 9 iulie 2019
Roman Zakharov împotriva Rusiei (MC), nr. 47143/06, CEDO 2015
Royer împotriva Ungariei, nr. 9114/16, 6 martie 2018

—S—

SA-Capital Oy împotriva Finlandei, nr. 5556/10, 14 februarie 2019
S.A. Dangeville împotriva Franței, nr. 36677/97, CEDO 2002-III
Saadi împotriva Italiei (MC), nr. 37201/06, CEDO 2008
Sanofi Pasteur împotriva Franței, nr. 25137/16, 13 februarie 2020
Satakunnan Markkinapörssi Oy și Satamedia Oy împotriva Finlandei (MC), nr. 931/13, 27 iunie 2017
Schalk și Kopf împotriva Austriei, nr. 30141/04, CEDO 2010
Schipani și alții împotriva Italiei, nr. 38369/09, 21 iulie 2015
Scoppola împotriva Italiei (nr. 2) (MC), nr. 10249/03, 17 septembrie 2009
Segi și Gestoras Pro-Amnistía și alții împotriva Germaniei, Austriei, Belgiei, Danemarcei, Spaniei, Finlandei, Franței, Greciei, Irlandei, Italiei, Luxemburgului, Țărilor de Jos, Portugaliei, Regatului Unit și Suediei (dec.), nr. 6422/02 și 9916/02, CEDO 2002-V
Seražin împotriva Croației (dec.), nr. 19120/15, 9 octombrie 2018
Sergey Zolotukhin împotriva Rusiei (MC), nr. 14939/03, CEDO 2009
Shahzad împotriva Ungariei, nr. 12625/17, 8 iulie 2021
Shaw împotriva Ungariei, nr. 6457/09, 26 iulie 2011
Shiksaitov împotriva Slovaciei, nr. 56751/16 și 33762/17, 10 decembrie 2020
Šneersones și Kampanella împotriva Italiei, nr. 14737/09, 12 iulie 2011
Société Guérin Automobiles împotriva a 15 state membre ale Uniunii Europene (dec.), nr. 51717/99, 4 iulie 2000
Somorjai împotriva Ungariei, nr. 60934/13, 28 august 2018
Soros împotriva Franței, nr. 50425/06, 6 octombrie 2011
Stapleton împotriva Irlandei (dec.), nr. 56588/07, CEDO 2010
Stec și alții împotriva Regatului Unit (MC), nr. 65731/01 și 65900/01, CEDO 2006-VI
Stichting Mothers of Srebrenica și alții împotriva Țărilor de Jos (dec.), nr. 65542/12, 11 iunie 2013
Stoyan Nikolov împotriva Bulgariei, nr. 68504/11, 20 iulie 2021
Strack și Richter împotriva Germaniei (dec.), nr. 28811/12 și 50303/12, 5 iulie 2016
Sufi și Elmi împotriva Regatului Unit, nr. 8319/07 și 11449/07, 28 iunie 2011

—T—

Tamiz împotriva Regatului Unit (dec.), nr. 3877/14, 19 septembrie 2017
Tarakhel împotriva Elveției (MC), nr. 29217/12, CEDO 2014 (extrase)
Terebus împotriva Portugaliei, nr. 5238/10, 10 aprilie 2014
Tête împotriva Franței, nr. 11123/84, decizia Comisiei din 9 decembrie 1987, DR 54, pag. 52-60
Thimothawes împotriva Belgiei, nr. 39061/11, 4 aprilie 2017
Todorov și alții împotriva Bulgariei, nr. 50705/11 și alte 6, 13 iulie 2021

—U—

Ullens de Schooten și Rezabek împotriva Belgiei, nr. 3989/07 și 38353/07, 20 septembrie 2011

—V—

V.C.L. și A.N. împotriva Regatului Unit, nr. 77587/12 și 74603/12, 16 februarie 2021
Vallianatos și alții împotriva Greciei (MC), nr. 29381/09 și 32684/09, CEDO 2013 (extrase)
Vanyo Todorov împotriva Bulgariei, nr. 31434/15, 21 iulie 2020
Vavrička și alții împotriva Republicii Cehe (MC), nr. 47621/13 și alte 5, 8 aprilie 2021
Vergauwen și alții împotriva Belgiei (dec.), nr. 4832/04, 10 aprilie 2012
Veriter împotriva Franței, nr. 31508/07, 14 octombrie 2010
Vilho Eskelinen și alții împotriva Finlandei (MC), nr. 63235/00, CEDO 2007-II
Vizgirda împotriva Sloveniei, nr. 59868/08, 28 august 2018

—W—

Walker împotriva Regatului Unit, nr. 37212/02, 22 august 2006
West împotriva Ungariei (dec.), nr. 5380/12, 25 iunie 2019
Willems împotriva Țărilor de Jos (dec.), nr. 57294/16, 9 noiembrie 2021

—X—

X împotriva Letoniei (MC), nr. 27853/09, CEDO 2013
X și alții împotriva Bulgariei (MC), nr. 22457/16, 2 februarie 2021
Xero Flor w Polsce sp. z o.o. împotriva Poloniei, nr. 4907/18, 7 mai 2021
Xhoxhaj împotriva Albaniei, nr. 15227/19, 9 februarie 2021